

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**REEL SEKTÖRDE FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA
MUHASEBESİ UYGULAMALARI**

Yüksek Lisans Tezi

GİZEM UZAK

İSTANBUL, 2019

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

REEL SEKTÖRDE FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA
MUHASEBESİ UYGULAMALARI

Yüksek Lisans Tezi

GİZEM UZAK

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sefer ŞENER

İSTANBUL, 2019

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

.....İŞLETME..... YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Tezin Adı: Reel Sektörde Finansal Riskten Korunma Muhasebesi Uygulamaları

Öğrencinin Adı Soyadı: Gizem Uzak

Tez Savunma Tarihi: 28.05.2019

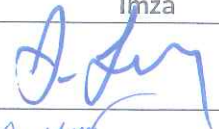

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Doç. Dr. Burak KÜNTAY
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğunu onaylarım.

Program Koordinatörü

Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

	Ünvan/Ad	İmza
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Sefa Serer	
Üye	Prof. Dr. Ali Akdemir	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Burak Vatansever Dorman	

ÖZET

REEL SEKTÖRDE FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ UYGULAMALARI

Gizem Uzak

MBA

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sefer ŞENER

Şubat 2019, 83 sayfa

Küreselleşmenin etkisi altında birbirleriyle giderek daha fazla entegre olan şirketler kur riski, faiz oranı riski ve fiyat riski gibi çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaktadır. İşletmeleri bu risklerden korumak için türev sözleşmeler kurulmuş ve bu sözleşmelerin kullanımı giderek yaygınlaşmıştır. Bu durumda, türev sözleşmeleri olarak sonuçlanabilecek risk türlerinin kapsamının değişmesi ve bu ürünlerden sorumlu olan kamuya, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) ve Türkiye Muhasebe Standartları Kuruluna açıklamada çeşitli sorunların ortaya çıkması Ulusal kurum olarak bu konuda çeşitli düzenlemeler yapmaya başlamasına sebep olmuştur.

Türev finansal araçlar, karmaşık ürünlerdir. Bu işlemler, bu süreçlerin gerçekleşmesinden çok daha karmaşıktır. Türev işlemlerin finansal risk yönetimi açısından değerlendirilmesi ve muhasebe yöntemlerinde deneyim kazanılması giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, finansal riskten korunma muhasebesi uygulamaları incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Finans, Risk, Türev Piyasalar.

ABSTRACT

FINANCIAL RISK PROTECTION ACCOUNTING PRACTICES IN REAL SECTOR

Gizem Uzak

MBA

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Sefer ŞENER

Şubat 2019, 83 pages

Companies that are increasingly integrated with each other under the influence of globalization face price risk. In order to protect the enterprises from these risks, derivative products contracts have been established and the use of these contracts has become increasingly widespread. The type of risks covered by derivative contracts as a result, and in explaining to the public accounted of these products due to the emergence of various problems as both international and national institutions to make various regulations and studies related to this issue It began.

Derivative financial instruments are complex products. These transactions are much more complicated than the realization of these transactions. For businesses that use these financial instruments, how to report them in the financial statements, which valuation measure will be used, when and how the gains and losses arising from these instruments are transferred to the financial statements constitute very important issues. It is becoming increasingly important to evaluate the derivative transactions in terms of financial risk management and gain experience in accounting methods. At international level, especially in developed countries where derivative instruments are used extensively, standards for accounting of these instruments have been tried to be established.

Keywords: Accounting, Finance, Risk, Derivative Markets.

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
1. GİRİŞ	1
2. RİSK VE FİNANSAL RİSK.....	4
2.1 RİSK.....	4
2.2 RİSKİN SINIFLANDIRILMASI.....	5
2.3 RİSK ANALİZİ	6
2.4 FİNANSAL RİSK	8
2.5 FİNANSAL RİSK ÇEŞİTLERİ	9
2.5.1 Piyasa Riski.....	9
2.5.1.1 Faiz oranı riski	9
2.5.1.2 Döviz kuru riski.....	10
2.5.1.3 Ürün riski	11
2.5.1.4 Ülke riski (ülkenin kredibilitesi).....	11
2.5.2 Kredi Riski.....	13
2.5.3 Operasyonel (İşlemsel) Risk.....	14
2.5.4 Diğer Riskler.....	15
2.6 FİNANSAL RİSK YÖNETİMİ.....	16
2.6.1 Finansal Risk Yönetimi Kavramı	16
2.6.2 Finansal Risk Yönetiminin Gelişimi	17
2.7 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA METOTLARI.....	18
2.7.1 Sigorta.....	19
2.7.2 Aktif-Pasif Yönetimi.....	19
2.7.3 Türev Ürün Sözleşmeleri	19
2.8 FİNANSAL RİSK YÖNETİMİNDE TÜREV ÜRÜNLERİN KULLANIMI.....	20
3. FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ TANIMLARI	30
3.1 FİNANSAL ARAÇLARIN DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ VE DEĞERLENMESİ.....	32
3.2 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ İLE İLGİLİ KOŞULLAR.....	33

3.3 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİNİN FİNANSAL	
TABLOLARDA RAPORLANMASI	35
3.4 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ	35
3.5 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA TÜRLERİ	35
3.5.1 Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma	36
3.5.2 Nakit Akış Riskinden Korunma	36
3.6 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ İLE İLGİLİ	
KOŞULLAR.....	39
3.6.1 Belgelendirme	40
3.6.2 Riskten Korunmanın Etkin Olması.....	41
3.6.3 Nakit Akış Riskinden Korunmada Tahmini İşlemin Gerçekleşme	
İhtimalinin Yüksek Olması	41
3.7 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ İLE İLGİLİ FİNANSAL	
TABLOLARDA YAPILMASI GEREKEN AÇIKLAMALAR	42
3.8 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİNE İLİŞKİN	
DÜZENLEMELER.....	43
3.9 TMS 39 KAPSAMINDA FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA	
MUHASEBESİ.....	44
3.9.1 Finansal Riskten Korunma Muhasebesinin Türkiye Uygulamalarının	
Tespiti.....	45
3.10 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİNİN ETKİNLİĞİ.....	45
3.11 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİNİN SONA ERMESİ....	47
4. FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ UYGULAMALARI	48
4.1 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ İLE İLGİLİ	
LİTERATÜR TARAMASI.....	48
4.2 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİNİN UYGULANMASI... 48	
4.2.1 Finansal Riskten Korunma Muhasebesi ile İlgili Hesaplar	49
4.2.1.1 (116) Türev finansal varlıklar	49
4.2.1.2 (227) Türev finansal varlıklar	50
4.2.1.3 (307) Türev finansal borçlar.....	50
4.2.1.4 (407) Türev finansal borçlar.....	50

4.2.1.5 (677) Finansman faaliyetiyle ilgili türev finansal araç kârları...	51
4.2.1.6 (562) Türev finansal araçlar gerçeğe uygun değer farkları	51
4.2.1.7 (687) Finansman faaliyetiyle ilgili türev finansal araç zararları	51
5. REEL SEKTÖR İŞLETMELERİNDE FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA	
MUHASEBESİ UYGULAMALARI	52
5.1 GERÇEĞE UYGUN DEĞER RİSKİNDEN KORUNMAYA YÖNELİK	
UYGULAMA ÖRNEĞİ.....	52
5.2 NAKİT AKIŞ RİSKİNDEN KORUNMAYA YÖNELİK UYGULAMA.....	60
5.3 YURT DIŞINDAKİ İŞLETMEDE BULUNAN NET YATIRIM	
RİSKİNDEN KORUNMAYA YÖNELİK UYGULAMA ÖRNEĞİ.....	65
6. SONUÇ.....	72
KAYNAKÇA.....	75
ÖZGEÇMİŞ	83

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 2.1: Spot Piyasa ile Future Piyasa Arasındaki İlişki.....	23
Tablo 2.2: Değişken Faizle Borç Alanların/Verenlerin Beklentileri.....	24
Tablo 2.3: Sabit Faizle Borç Alanlar/Verenlerin Beklentileri.....	25
Tablo 2.4: Dünya Üzerinde Faiz Üzerine Futures Sözleşmeleri.....	25

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunmada Ortaya Çıkan Kazanç ya da Kaybın Gelir Tablosunda Raporlanması Süreci.....	36
Şekil 3.2: Nakit Akış Riskinden Korunmada Ortaya Çıkan Kazanç ya da Kaybın Gelir Tablosunda Raporlanması Süreci.....	37
Şekil 3.3: Yurtdışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunmada Ortaya Çıkan Kazanç ya da Kaybın Gelir Tablosunda Raporlanması Süreci.....	38
Şekil 3.4: Risk Yönetim Hedef ve Stratejileri.....	40

1. GİRİŞ

İnsanların ve işletmelerin gelecekteki beklentileri hakkındaki belirsizlikler onları güvence altına almaya zorlamıştır. Bugün, uluslararası piyasalarda küreselleşme ve sermaye hareketlerine getirilen kısıtlamaların kaldırılması, ülkeleri ve piyasaları birbirleriyle daha bütünleşmiş hale getirmiş ve gelişmekte olan ülkeler tarafından uygulanan ekonomik ve finansal politikaların bir sonucu olarak, ülkeler arasında ticaret başlamıştır. Bu artan ticaret ve yükselen piyasalar da rekabet koşullarını değiştirmiştir. Değişen bu rekabet koşullarında, piyasadaki finansal kuruluşlar ve reel sektör girişimleri risklerin farklı tip ve boyutlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu sebeple, risk kavramını farklı perspektiflerden ve çeşitli araçların gelişiminden göz önünde bulundurarak riskin potansiyel etkilerini en aza indirmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, öncelikle risk tanımlaması ve küreselleşme finansal olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, türev araçlar, küreselleşmeden kaynaklanan risklere karşı korunmada kullanılan en önemli araçlardan biri olarak önem kazanmıştır.

Küreselleşen bir dünya ekonomisinde, finansal kuruluşlar ve reel kesim işletmeleri, hem yerel hem de uluslararası alanda gelişen ve değişen yeni rekabet koşullarında çalışırken, kur riski gibi faaliyette buldukları piyasanın niteliğine ve büyüklüğüne göre değişen çeşitli risklerle karşı karşıyadır. Bu işletmeler bu risklere karşı korunmak için çeşitli finansal araçlar kullanmaktadır. Türev ürün sözleşmeleri bu araçlar arasında en yaygın olanıdır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte dünyada iletişim kolaylaşmış ve bu küreselleşmenin hız kazanmasına neden olmuştur.

Gittikçe daha da bütünleşen küresel ekonomide, değişen uluslararası pazarlardaki gelişmelerin sonucu olarak farklı nitelik ve boyutlardaki risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Faiz oranları, döviz kurları ve mal fiyatlarındaki dalgalanmalardan kaynaklanan risklere karşı korunma ihtiyacı, mevcut finansal ürünlerin yetersizliğidir.

Firmalar bu riskleri önlemek için yeni teknik ve finansal enstrümanlar kullanırlar ve türev enstrümanlar finansal enstrümanlar arasındadır. Daha önce sadece ticari ürünlere

uygulanan türev araçlar da bu risklere karşı korunma amacıyla kullanılmıştır. Piyasalardaki belirsizliklerin azaltılmasında, türev ürünlerin araç olarak kullanımı, şirketlerde gelecek için etkili planlama, tahminler yapmak ve beklenmedik tehlikeleri en aza indirmek için hızla artmaktadır.

Riskten korunma amaçlı işlemlerde asıl amaç, kayıp riskinden kaçınmak ve türev araçtan kar elde ederek kaçınmaktır. Bu nedenle, türev ürünlerin riskten korunma amaçlarına göre ölçülmesi ve muhasebeleştirilmesi önemlidir. Türev ürünler karışık yapılarından ötürü ilk uygulamalarda ülkemizde ve uluslararası alanda finansal tablo dışında takip edilmiştir. Ancak, bu durum riskten korunma ilişkisinin amacına aykırıydı. Çünkü riskten korunmadaki asıl amaç, korunan kalemden doğacak zararı riski ortadan kaldırmak için kullanılan araçtan elde edilen kar ile karşılaştırmaktır. Bu durumda, böyle bir işlemin kar veya zarar hesaplarına aktarılmadan finansal tabloların dışında izlenmesi riskten korunma işleminin amaçlarına aykırı bir durum yaratacaktır.

Riskten korunma amaçlı türev sözleşmelerin kullanımı çok yaygın olmadığından, bu sözleşmelerin erken dönemlerde bilançodan (dipnotlar) raporlanması yeterli görülmüştür. Türev sözleşmelerinin sonraki yıllarda kullanımındaki bu artış, türev ürünlerin bilanço kapsamında finansal tablolarda rapor edilmesini kaçınılmaz hale getirmiştir.

Türev ürün sözleşmelerinin kullanımındaki artıştan kaynaklanan risklerden dolayı kuruluşun kamuya açıklama yapmasına neden olmuştur. Ayrıca, finansal raporlama konularının kar veya zarar üzerinde önemli bir etkiye sahip olması, bu düzenlemeler için özel bir öneme sahiptir. Bu nedenlerle uluslararası alanda yapılan düzenlemelerle finansal riskten korunma amaçlı işlemlerin finansal tablo dışında izlenmesi yaklaşımı terk edilmiş ve bu işlemler finansal tablolara dâhil edilmiştir.

İşletmeler, türev sözleşmelere taraf olan ya da riskten korunma amaçlı taraflardır ve sözleşmenin bir parçası olmak amacıyla finansal tablolardaki değerlendirme sonuçlarını özün önceliği prensibi ilkesine göre raporlamaktadırlar. Özün önceliği ilkesi, işlemlerin özünün özünü dikkate alma ve bunlarla ilgili değerlendirmeleri yapma zorunluluğunu ifade etmektedir.

Operasyonlar sırasında, bazı maddeler işletmeler için kayıp riski oluşturmaktadır. Örneğin, işletmenin elinde tuttuğu yabancı para cinsinden tutulan hisse senedinin değeri, döviz kurlarındaki değişiklik nedeniyle düşerse, bu durum işletmenin zararın muhasebeleştirilmesine neden olmaktadır. Riskten korunma işleminin asıl amacı, finansal riskten korunma amacıyla kullanılacak araçtan elde edilecek kazançtan bu tür kalemlerden doğacak zararları ortadan kaldırmaktır.

Riskten korunma muhasebesi finansal riskten korunma ilişkisini finansal tablolara yansıtmalıdır. İşletme, finansal riske karşı korunma yoluyla zararı önlerse, bu zarar finansal tablolarda ortadan kaldırılmalıdır. Bu durumu gerçekleştirmek için, riskten korunma aracından kaynaklanan kar veya zararı, işi finansal tablolara açıklayan kalem ile yansıtma doğru olacaktır. Türev işlemlerin finansal tabloların dışında izlendiği dönemlerde, riskten korunma işlemi tablolara doğru şekilde yansıtılmamaktadır; her ne kadar şirket koruma sürecinde zarar görmekten kaçınsa da, bu durum finansal tablolarda yer almamaktadır. Bunun nedeni, iş riskine maruz kalemin değerindeki değişikliklerin finansal tablolara yansıtılması ve koruma amaçlı kullanılan türev ürünlerin değerindeki değişikliklerin finansal tablolara yansıtılmamasıdır. Bu, finansal riskten korunma işlemi gerçekleşmiş olsa bile, bunu gözlemlemeyeyle sonuçlanmaktadır. Bu şekilde finansal riskten korunma muhasebesi kar veya zarardaki dalgalanmaları önler ve sonuç olarak finansal tabloların karşılaştırılabilirliği sağlanmaktadır. Bu sayede riskten korunma amaçlarına uygun finansal raporlama sağlanmaktadır.

2. RİSK VE FİNANSAL RİSK

Bu bölümde; risk, riskin sınıflandırılması, risk analizi, finansal risk çeşitleri, finansal risk yönetimi, riskten korunma metotları ve son olarak da finansal risk yönetiminde türev ürünlerin kullanımından bahsedilecektir.

2.1 RİSK

Ekonomistler, istatistikçiler, operatörler ve diğer teorisyenler, riskin ve belirsizliğin kesin tanımını uzun süredir tartışılmaktadır. Ekonomistler için uygun bir risk tanımı sigorta teorisyenleri için uygun bir analiz aracı olarak görülmemektedir. Risk tanımı, araştırmacının çalıştığı alana göre yapılmaktadır. Pek çok farklı risk tanımı olmasına rağmen, neredeyse tüm yazarlar riskin kazanma veya kaybetme konusundaki belirsizlik derecesi olduğu konusunda hemfikirdir (Aksoy ve Tanrıöven 2007, s.33).

Belirsizlik ve risk kavramları sıklıkla aynı anlamda kullanılsa da, aslında farklı anlamları vardır. Belirsizlik durumları öznel olasılıkları içerir; risk, olayın gerçekleşmesi için nesnel olasılıkları ifade etmektedir. Bir hisseye ilişkin verimliliği tahmin ederken, bir önceki yılın verimliliğini hesaba katan stokun tahmin edilebilir bir olasılık dağılımı olduğunu tahmin etmektir. Tarihsel verilere bakıldığında, geleceği tahmin etmek öznel olasılık dağılımları olarak görülmektedir. İlk durumda, risk var; İkinci durum ise belirsizlik durumuyla ilgilidir (Aksoy ve Tanrıöven 2007, s.33).

Finansal risk, bir işlemle ilgili parasal kayıp olasılığı veya oluşumu veya gideri nedeniyle ekonomik faydada azalma olasılığı olarak tanımlanabilir. İşletmeler için risk, kötü planlar, yanlış karar tehlikesi, zarar veya kar amacı gütmeyen bir sonuç nedeniyle başarısız olma olasılığının genel adıdır. Örneğin, işletmelerin ödemek zorunda olduğu krediler açısından bir kredinin riski, süresi ve tutarı, gelecekte oluşabilecek ekonomik koşullar nedeniyle anapara ve faiz ödemelerinin yapılamaması (Doğanoğlu 2014, s.4).

Planlanan hedeflerin gerçekleştirilmesini etkileyen ve önceden bilinmeyen herhangi bir engel risktir. Birçok riskli durumun sonuçları basitçe kazanç veya kayıp olarak sınıflandırılabilir. Örneğin, borsaya bir hisse senedi yatırımı yapılmıştır. Yatırım yapılan

hissenin değeri düşerse, kar kaybedilecek ve kâr artacaktır. Genel olarak, değer düşüklüğünden kaynaklanan zarar, değerdeki artıştan değil, risk olarak algılanmaktadır. İşletmeler maruz kaldıkları riskleri yöneterek, potansiyel risk kayıplarını önleyebilmektedirler. Riski kontrol etmek ve yönetmek için olası sonuçları ölçmek ve değerlendirmek gerekmektedir (Doğanoğlu 2014, s.5).

2.2 RİSKİN SINIFLANDIRILMASI

Bu çalışmada; sistematik risk ve sistematik olmayan risk olarak incelenmiştir (Taştan 2014, s.4).

Sistematik risk, ekonominin farklı bölgelerinde faaliyet gösteren işletmelerin neredeyse tamamı aynı derecede etkilenmekte ve bu riskler işletmeler tarafından kontrol edilememektedir. Genel olarak, yabancı yatırımcıların herhangi bir ülkeye gelmesini engelleyen faktörler yüksek sistematik risktir (Yılmaz 2002, s.13).

Geçerli bir ekonomik temele sahip olmayan yatırımcıların geleceğe yönelik olumsuz veya olumlu talepleri gibi psikolojik faktörlerin bir sonucu olarak finansal varlık fiyatlarındaki düşüş piyasa riskini arttırmaktadır (Bolak 2004).

Faiz oranlarındaki değişiklikler, belirli bir faiz getirili finansal varlıkların piyasa fiyatlarındaki ve verimindeki değişmelerin nedeni olabilmektedir (Sarıkamış 2000, s.163).

Sistematik olmayan risk firmanın iç organizasyonundaki eksiklikler, iç denetimdeki yetersizlikler, etkin raporlama yönteminin yetersizliği, yönetimdeki yanlışlıklar, yeni icatlar, reklam kampanyaları, tüketici tercihlerindeki değişiklikler, yasal uygulamalar veya bu riske yol açabilecek risklerin dikkatsizce yönetimidir. Anlatılan bu unsurlar, kişisel firma ya da ilgili olan endüstri kolu için geçerli olmaktadır (Bolak 2004). Firmalar kendi yapılarında bazı önlemler alarak bu risklere karşı korunabilmektedirler.

Operasyonel risk, firmaların varlıklarının oluşumuyla ilgilidir. Sabit varlıkların payı toplam varlıklarda daha yüksek olan bir şirkette faaliyet riski daha yüksektir. Sabit maliyetlerin yüksek maliyeti, en yüksek satış noktasını arttırır ve aynı sabit maliyetlerin düşük satış zamanlarında karşılanması gerekmektedir, net kardaki dalgalanmaların yanı sıra

satışlardaki dalgalanmalara yol açmaktadır (Bolak 2004).

İşletmelerin yöneticileri ve çalışanları işletmeyle ilgili farklı kararlar almaktadır. Bu kararların alınmasında ortaya çıkabilecek olası hileler ve hatalar, işletmenin finansal durumu ve performansı üzerinde olumsuz etki yaratabilmektedir (Parlakkaya 2005).

Finansal riskler, finansal piyasalardaki dalgalanmalar veya ekonomik alandaki değişiklikler nedeniyle karşılaşılabilecek risklerdir. Finansal risk borçlanmasındaki artış ile birlikte şirketin ödeme kabiliyetini kaybetme kabiliyeti ve öncelikle; ekonomik, çevresel, genel veya özel değişim, faiz ve temettü ödemelerine adapte edilemez ve gelir seviyesinin altına düşme tehlikesi olarak görülebilmektedir (Nurcan 2005, s.7).

2.3 RİSK ANALİZİ

Risk analizi riskleri ve risklerin hesaplanmasını, risklerin kontrol edilme derecesini ve risklerin nasıl azaltılabileceğini değerlendirmektedir. Böylece, risklerden etkilenen banka faaliyetleri azalmakta veya sonlandırılmaktadır. Çünkü risk analizi riski azaltmaya çalışmaktadır. Başka bir deyişle, ilgi değişkeninin tahmini olasılık dağılımı ile ifade edilmektedir. Olasılık dağılımını elde etmek için iki yöntem vardır. Birinci yöntem analitik yöntemdir ve bireysel tahminler bu yöntemle belirlenen yapısal modele göre matematiksel olarak hesaplanmaktadır. İkinci yöntem, yapısal bir modele dayalı olarak bir dizi denklemin yapılabileceği Monte-Carlo simülasyon yöntemidir ve net bugünkü değer (NC) gibi son değişkenin olasılık dağılımı için parametreler elde edilmiştir (Koçak 2012, s.9).

Banka mevduatları gibi risk oluşturmeyen yatırımlardan elde edilen kazançlarda NŞD formülü özellikle iskonto oranı hesaplamada kullanılmaktadır (Üçkardeş 2012).

Risk analizi, tahmin ve planlama, firma risk durumu, iş ortamının detaylı incelenmesi, belirsizlik, sosyal, politik, ekonomik, teknolojik gelişmeler ve senaryo geliştirme, risk ve belirsizlik gibi alanlara girdi sağlayarak stratejik yönetimde önemli bir role sahiptir. Portföy Teoremi, riske dayalı iskonto oranının ciddiyetinin belirlenmesinde tüm belirsizliklerin aynı anda dikkate alınmadığı bir durumdur. Portföy teorisi, sistematik olmayan riskleri göz ardı etmeyi ve yalnızca proje ile ilgili olarak ortaya çıkabilecek sistematik riskleri göz önünde bulundurmaya amaçlamaktadır. Burada sistematik risk,

genel piyasa hareketleriyle ilişkili risklerdir. Siyasi olaylar gibidir. Sistematik olmayan riskler (kaza riskleri gibi) daha belirgin belirsizlikler içermektedir. İstatistiki yaşam mantığını kullanan bu teorem, malların parasal değerini ifade etmektedir (Koçak 2012, s.10)

Risk Analizi Yöntemleri: Riskle mücadele için en yaygın kullanılan yöntem risk analizi yöntemleridir. Bu yöntemlerle riskler analiz edilir ve veriler elde edilmektedir.

Risk ve belirsizlik bağlamında karar verme: Beklenen maksimum değer kriterleri, etkin strateji-kayıtsızlık eğrilerinin kriterleri, maksimum olasılık kriteri (MEV) ve hırs düzeyidir.

Beklenen değerler arasında en büyük değeri belirlemek ve bu değer için en iyi stratejiyi seçmek en büyük beklentidir. Beklenen kazanç kriterinin uygulanmasında, kararlar uzun vadeli kazanımlara dayanmaktadır.

Etkili strateji-kayıtsızlık eğrilerinin kriteri için geliştirilmiştir ve etkili stratejileri tüm stratejilerin bir alt kümesidir.

En büyük olasılık kriteri, beklenen değer kriterine başka bir alternatiftir. Bir hırs seviyesi kriteri en iyi karar verme kriteri değildir. Bu kriterin uygulanması ile elde edilen strateji benimseme stratejisidir.

Modern fayda yaklaşımı: Parasal değerler ile fayda arasındaki ilişkiyi karar vericiler açısından belirleyen işleve kişisel fayda işlevi denmektedir. Karar vericinin bireysel fayda fonksiyonu belirlendiğinde, üç farklı karar vericiler, yani karar vericilerin karar vericileri, risk altındaki karar vericileri ve risk altında kayıtsız kalan karar vericiler ortaya çıkmaktadır (Koçak 2012, s.10).

Riskli bir karar verici, olumsuz finansal koşullar nedeniyle risk almaktan kaçınan bir kişidir. Karar verme karar vericisi, karar vericinin kişisel bir fayda fonksiyonu grafiğinin dışbükey bir eğri biçiminde olduğu karar vericisidir (Koçak 2012, s.11).

2.4 FİNANSAL RİSK

Finansal risk, bir kurumun stratejilerini ve hedeflerini olumsuz yönde etkileyen olaylar, şirketlerin beklentilerinden düşük getiriler ve şirketin zararlarındaki değişimler olarak tanımlanmaktadır. Piyasadaki fiyat dalgalanmaları karşısında, varlıkların değişmesi veya işletmelerin pasif değerleridir. Bankalar açısından vurgulanan bir risk türüdür ve birçok ölçüm yöntemi geliştirilmiştir (Koçak 2012, s.10).

Hızla gelişen iletişim ve bilgi teknolojileri sayesinde, bireyler ve kurumlar birbirleriyle yakın ilişkiler kurabilmektedirler. Özellikle, İnternet'in gelişmesi ekonomik anlamda iç ve dış ticaret ilişkilerinin gelişmesine yol açmıştır. Öte yandan, ülkeler arası ve kıtalar arası faaliyetler politik ve ekonomik anlamda artmıştır. Dünyanın herhangi bir yerindeki olumlu ya da olumsuz durum, dünyanın başka yerlerinde farklı etkilere neden olabilir ve bu etkilerin bir sonucu olarak ani mali şoklar oluşabilmektedir. Bu finansal şoklara sadece ekonomik faktörler neden olmamaktadır (Yanartaş 2010). Bu nedenle finansal risk kavramı iki ana başlık altında incelenebilmektedir. Birincisi klasik finansal risktir. Diğeri ise gelişmiş dünya ekonomik kırılganlıklarının finansal risk kavramıdır.

Klasik finansal risk kavramı iki ana başlık altında incelenebilmektedir. İlk olarak, ekonomik faktörlerden kaynaklanan risklerdir. Bunlara enflasyon riski, faiz oranı riski, kur riski, piyasa riski vb. dahildir. Diğeri başlıkta, ekonomik olmayan diğer nedenlerden kaynaklanan riskler vardır. Siyasal sebeplerden kaynaklanan riskler, sosyal sebeplerden kaynaklanan risklerdir. Bilgi ve teknolojiyi hızla geliştiren finansal risk geliştirme kavramı, rekabet koşullarındaki değişiklikler ve finansal araçların sayısındaki artış risklerin artmasına neden olmuştur. Son 20 yılda, dünyadaki fon kaynaklarının artması ve bu kaynakların teknoloji yardımıyla hızlı bir şekilde hareket etmesi birçok avantaj sağladı ve riskleri bir araya getirmiştir. Firmalar bu finansman kaynaklarından yararlanmak için yeni finansal araçlar ürettiler ve fon talep eden firmaların finansal ve dış fon maliyetleri arasındaki fark finansal riskleri ortaya çıkarmıştır (Kahyaoğlu 2007).

2.5 FİNANSAL RİSK ÇEŞİTLERİ

Risk ve yönetim iş uygulamalarında genellikle görülmemektedir. Küreselleşme, stratejik ortaklıklar, pazarlar ve daha rekabetçi hale gelen siyasi kargaşa, başarılı olmak için daha fazla risk gerektirmektedir. Belirsizlik ve risk bugünlerde her alanda ve her yerdedir (Demirtaş 2006, s.50-51).

Farklı kaynakları incelediğimizde, bu risk türlerinin zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılabilirliği artabilecekleri şekilde kullanılabilirliğini gözlemlenebilmektedir. Bazı riskler, diğer risklerin altkümeleridir. Örneğin, çevresel risk, bir firmanın performansının kontrolünün dışındaki beklenmeyen değişikliklere etkisi olarak tanımlanabilmektedir. Yukarıda belirtilen finansal risk türlerinin çoğu (faiz oranı riski, kur riski, vb.) çevresel riskin altkümeleridir (Demirtaş 2006, s.52).

2.5.1 Piyasa Riski

Döviz kurundaki değişikliklerin sonucu olarak kayıp veya sermaye kaybı riski olarak tanımlanmaktadır. Farklı bir çalışmada, işletme döngülerindeki değişikliklerin veya yatırımcı/tüketici tercihlerindeki değişikliklerin pazarın belirli bölümlerini yönlendirmenin riskleri olduğu belirtilmektedir (Demirtaş 2006, s.53).

2.5.1.1 Faiz oranı riski

Faiz oranlarındaki beklenmedik değişikliklerin getirilerde/maliyetlerde yaptığı değişikliklerdir (Demirtaş 2006, s.53).

Faiz oranlarındaki olumsuz değişimler sonucu, faiz haklarının artışı veya yatırım ve kredi gelirini azaltma riski olarak tanımlanabilmektedir. Faiz oranı riski, faiz oranları en düşük, en düşük ise faiz oranı en düşüktür. Diğer taraftan, sabit faizli borçlanma durumunda, sabit faizli piyasa faiz oranlarını aştığında risk ortaya çıkmaktadır; dalgalı faiz oranı borçlanmasındaki risk, piyasa faiz oranlarındaki artıştan kaynaklanmaktadır (Altun 2008, s.75).

Faiz oranı riski, uygulanan ekonomik politikalardan ve politik gelişmelerden oldukça etkilenmektedir. Örneğin, ülkedeki politik istikrar ve istikrarlı bir para politikasının

uygulanması, piyasalarda güvende istikrarlı bir artış, kamu borcu için daha geniş pazarların ortaya çıkması ve faiz oranlarında düşüşe yol açmaktadır. Faiz oranlarının düşürülmesi, ekonominin sürekli faiz dışı fazlalığı, enflasyon hedeflemesi ve ülkedeki güçlü yapısal reformların uygulanması gibi faktörler etkilidir. Ancak, bunun tersi geçerli olmaktadır. Uluslararası pazarlardaki olumsuz gelişmeler ve ülkedeki siyasi istikrarsızlık, faiz oranlarının yükselmesine neden olmaktadır (Altun 2008, s.77).

2.5.1.2 Döviz kuru riski

Kur riski, yabancı para birimlerinde yerel para birimlerinde meydana gelebilecek bazı etkenler (siyasi olaylar, ödemeler dengesi vb.) gibi olumlu veya olumsuz değişiklikler olarak tanımlanmaktadır (Erbağcı 2005,s.43). Bu yüzden döviz kuru değişimleri, uluslararası girişimlerin karındaki döviz kur riski olarak adlandırılan değişikliklerden kaynaklanmaktadır.

Kur riski; döviz kurlarındaki dalgalanmalar ve düzensiz değişiklikler, döviz kuru politikaları, döviz kuru dalgalanmalarından kaynaklanmaktadır (Erbağcı 2005, s.4344).

Örneğin, Türkiye'de değişken bir döviz kuru rejimine geçişi olan Şubat 2001 krizinden sonra, döviz kurlarında önemli dalgalanmalara neden olan dalgalanmaların artmasıyla başlamıştır. Bu durum, döviz kur riskinin yabancı borç yönetimine maruz kalmasının dalgalı kur rejimine geçişle birlikte arttığını ve bu riskin etkin bir şekilde yönetilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Altun 2008, s.79-80).

Kur riski üç türdür; işlem riski, dönüşüm riski ve ekonomik riskidir. İşlem riski, gelecekteki sözleşmelerde veya ulusal para birimi yerine şirketlerin gelecekteki ödemelerinde oluşabilecek döviz kurlarındaki değişiklik riski olarak tanımlanmaktadır. Bilanço riski olarak da bilinen dönüştürme riski (muhasabe), bir muhasabe döneminde kurlarda herhangi bir fiziksel değişiklik yapılmadan yerel para birimi cinsinden yabancı para cinsinden varlıkların ve borçların çevrilmesinden kaynaklanan kur riskidir (Erdoğan 1995, s.123). Ekonomik risk, işletmeler için ölçülmesi ve yönetilmesi en zor risklerden biri olan beklenen nakit akışını değiştirme riskidir (Erbağcı 2005, s.48).

2.5.1.3 Ürün riski

Ürün riski, ülkelerin / firmaların büyük ölçüde ithalat ve / veya ihracat yaptığı ve genellikle toplam döviz seviyesini etkileyen ürün fiyatlarındaki dalgalanmaların neden olduğu risk türüdür. Ülkemizin ürün riskine baktığımızda, ülkemizin ihracat-ithalat kalemleri incelenmekte, ihracat gelirlerimiz belirli bir ürüne dayanmamaktadır; buna karşı ithalatımızın en önemli gider kalemi petroldür. Bu, ülkemizin petrol ürünleri için en yüksek ürün riskine sahip olduğunu göstermektedir. Petrol fiyatlarındaki olağanüstü fiyat artışları dış borçlarımızı olumsuz etkileyecektir (Altun 2008, s.86).

2.5.1.4 Ülke riski (ülkenin kredibilitesi)

Ülke riski hakkında çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Bu ülkelerden birinde, ülke riski belirli bir ülkedeki olaylardan kaynaklanan ulusal sınırların dışındaki yatırımlar ve alacaklarla ilgili kayıp ve zararlarla karşılaşma olasılığı olarak tanımlanmaktadır. Ülke riski, bir ülkenin çeşitli nedenlerle yükümlülüklerini yerine getirmek istememesi veya yerine getirememesi sonucudur (Güngör 2008, s.15-16).

Farklı bir çalışmada ülke riski, bir ülkenin ekonomik ve politik risklerinin sermaye maliyetine ve dolayısıyla kârlılığa etkisi olarak tanımlanmaktadır. Ülke riski, bir ülkenin dış borçlanma maliyetlerini etkileyen piyasa risklerinden biridir ve ülkenin dış borçlarını yönetirken dikkate alınmalıdır. Devletlerin dış borç yükümlülüklerini yerine getirememeleri olarak tanımlanan bu risk, özel sektör borçlularının borç ödemelerinde gerekli döviz transferlerini yapamadıkları manasına gelmektedir (Demirtaş 2006, s.53).

Bu risk türü bir ülkenin güvenilirliği ile yakından ilgilidir. Bir ülkenin uluslararası finansal yükümlülüklerini yerine getirme yeteneğini gösteren kredibilitesi, ülke riski dikkate alınarak belirlenmektedir. Ülkelerin güvenilirliği bir derecelendirme olarak formüle edilmiştir. En basit tanımı ile derecelendirme, borç alanın anapara ve faiz yükümlülüklerini ödeyebilme talebinin ve yeteneğinin zamanında ve eksiksiz bir şekilde yerine getirildiğini ölçen bir derecedir. Kredi notu bir bireye, firmaya veya bir devlete borç verirken gerçekleştirilen riskin matematiksel bir ifadesidir. Türkiye'ye borç verilebilir fon miktarının artmasına ve akabinde faiz oranlarının düşüş eğilimine girmesi sonucunu yaratacakken, Kasım 2000 krizinin yaşanması Türkiye'nin umudunu

kırmıştır. Kriz ortamının yaratmış olduğu olumsuz hava uluslararası alanda Türkiye'nin kredibilitesini düşürmüştür, bu da dış borçlanmanın maliyetini artırmıştır (Altun 2008, s.87-89). IMF'nin Global Mali İstikrar raporunda Türkiye'nin 2004 yılı sonu itibariyle S&P tarafından belirlenmiş olan kredi notunun BB- (Riski yüksek, görünümü negatif, izleme programında olduğu belirtilmiştir (IMF 2006, s.90). 15 Nisan 2011 itibariyle S&P Türkiye kredi notunu "BB" (yatırım yapılabilir seviyenin iki kademe altı, pozitif görünüm) olarak yükseltmiştir.

En genel anlamda likidite riski, varlıklarını daha likit, kısa vadede ve daha kolay olacak şekilde ayarlayarak işletmenin uyumlaştırılmış ve dengeli bir finansman politikası izleyememesi riskidir. Başka bir deyişle, likidite riski, nakit girişlerinin ve çıkışlarının dengelenmemesi riskidir; bu dengenin sağlanamaması, belirli yükümlülüklerin yerine ek bir maliyet getirebilmektedir. Bu durum, karı maksimize etmeyi azaltan bir faktördür (Altun 2008, s.90).

Kredi kuruluşunun vadesi geçmiş yükümlülüklerini yerine getirememesinin yanı sıra, varlıklarını nakit taleplerini karşılamak için satma riski de likidite riski kapsamındadır (Demirtaş 2006, s.53).

Devlet borçlanmasında likidite riski aynı zamanda fonlama riski veya borçların çevrilmemesi riski olarak da adlandırılır ve itfa sırasındaki borç yönetiminin gerekli nakit veya fonlama tesisine sahip olmaması tehlikesini belirtmektedir. Nakit ve borç yönetiminden kaynaklanabilecek planlama sorunları gibi bu riskler, piyasalar dış pazarlardaki dalgalanmalardan veya kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan gelişmelerden etkilenebilmektedir. Bu tür risklerde önemli olan borçlanmanın vadesidir. Kısa vadeli borçlanma, borç devir riskini daha da artıracaktır. Bu nedenle borç vadelerinin belirli bir döneme sıkılmasından kaçınılmalıdır. Likidite riski, ülkenin dış şoklara karşı toplam borç miktarından daha az korunmasız kalmasına neden olabilmektedir. En iyi örnek Meksika krizidir. Likidite riski Meksika'nın korunma eksikliğini arttırmıştır. Öte yandan, kısa vadeli likidite sorunlarının borçlanma politikaları ile aşılması mümkündür. Nitekim, Türkiye ve Arjantin, 2001 yılında yaptıkları borç takas işlemleriyle kısa vadeli borçlanmaların, kısa vadeli menkul kıymetleri, baharda uzun vadede olgunlaşan daha uzun vadeli menkul kıymetlerle değiştirmeleri gerekmektedir (Altun 2008, s.91-92).

Diğer taraftan, işletmelerde likidite riskinin kaynakları ve süreçleri farklılaşmaktadır. Birçok işletme iki tür likidite riski ile karşı karşıyadır. İlk olarak, ürünlerde pazarın derinliği; diğeri ise işletmenin ticari faaliyetlerinin finansmanına bağlı olmaktadır. Risk yöneticisi, çeşitli ana risk türleri ve ürünler için limitleri belirlerken belirli bir pazarın veya ürünün büyüklüğünü, derinliğini ve likiditesini belirlemelidir. Likidite riskinin bir örneği olarak, tutulan stokların büyük bir kısmı pazarda satılmak isteniyorsa, satışın, pazardaki mevcut fiyatla aşağıdaki fiyat adımlarından gerçekleşmesi sağlanabilmektedir (Güngör 2008, s.16).

Başka bir görüşe göre, eğer bir firmanın pozitif net değeri varsa ve borç servis yükümlülüklerini yerine getirmesi zorsa, borç ödeme yeteneğine sahip ancak likidite sorunu olan bir firma olarak kabul edilmektedir. Ancak bu yaklaşımın bir ülke için düşünülmesi zordur. Çünkü bir ülkenin tüm varlıklarının değerini belirlemek çok zordur (doğal kaynaklar, ülkeye özgü taşınmaz mallar, devlet hazinesi alanları, vb.). Ayrıca, bir şirket borcunu ödeme kabiliyetini kaybedebilmektedir. Ancak, bir ülke finansal sorunları nedeniyle iflas edemez veya ortadan kaybolmamaktadır (Altun 2008, s.92).

2.5.2 Kredi Riski

Kredi riski, borçlu kişi veya kuruluşun, borç veren ile yaptığı sözleşme dahilinde taahhüt ettiği yükümlülüklerini yerine getir(e)meme olasılığıdır. Farklı bir ifadeyle, borç alanın borcunu geri ödememesi, kısacası kredinin geri dönmemesidir (Demirtaş 2006, s.53).

Kredi riski, şirketin alacaklı olduğu yerlerden birinin ödeme yapmama durumuna düşmesi riskidir. Risk yöneticisi, kredi riski ölçüm yöntemlerini tam olarak belirlemelidir. Çoğu işletme, türev enstrümanlardan kaynaklanan kredi riskini, mevcut piyasa netleştirme maliyetini dikkate alarak, mevcut piyasa hareketlerine göre işletmenin olası durumunu ve buna bağlı olarak ek bir maliyeti göz önünde bulundurarak tespit etmektedir (Altun 2008, s. 94).

Ülkelerden kaynaklanan kredi riski, bir ülkenin borç yükümlülüklerinin gerektirdiği şekilde yerine getirilmesini sağlamak amacıyla borçlanma senetlerinin potansiyel alıcılarının taleplerini yansıtan risktir. Riskli ülkenin borçlanma senetlerini pazarlamak

çok zordur (Çaşkurlu 2007, s.57).

Kredi riskini takip etmek için kullanılan en bilinen araç, hem defter değerinden hem de ulusal değerden daha yaygın olan piyasa değeridir. Piyasa değerini kredi riski ölçüsü olarak kullanan birçok OECD ülkesi, pozisyonları değerlendirmek için iç modeller kullanmaktadır. Yine birçok ülke potansiyel koşulları da izlemektedir. Kredi riski durumları genellikle haftalık olarak güncellenmektedir (Altun 2008, s.95-96).

Genel olarak likidite riskiyle mücadele yolları; borcun vade tarihine kalan süre, hazinenin nakit dengesinin belli bir asgari düzeyde tutulması, kısa vadeli borçlanma sınırlaması, ağır borçlanmalara girmemek, borç vadesi ödemelerinin yoğunlaşmasının önlenmesi için borç vadesinin yapısı yumuşatmak, nakit amaçlar geliştirilmesi şeklindedir.

2.5.3 Operasyonel (İşlemsel) Risk

Operasyonel risk, bilgi sistemleri veya iç denetimdeki eksiklikler nedeniyle şirketin zarar riskidir. Bu risk, insan hatalarından, kuralların ve kontrollerin eksik olduğu durumlardan kaynaklanmaktadır (Güngör 2008, s.16). Başka bir deyişle, operasyonel risk; uygunsuz yönetim sistemlerinden kaynaklanan ve maddi kayıplarla sonuçlanabilecek risklerdir. Riskler; temel iç kontrolün eksikliği, deneyimsiz personel ve bilgisayar hataları, çalışanların kitap tutma ve kayıtların yetersiz tutulmamasından kaynaklanabilmektedir. Verimsiz operasyonel ve yönetim sistemlerinde borcun yerine getirilme olasılığı daha yüksektir. Operasyonel risk türleri; ihale anında tekliflerin verildiği elektronik sistemlerde, borç kayıtlarını veya istatistiklerini tutmak, yanlış ödeme yapmak, piyasaları etkileyebilecek yanlış bir açıklama yapmak, hataların ortaya çıkması gibi hatalar yapılabilmektedir (Altun 2008, s.96-97).

Borç yöneticileri genellikle operasyonel risk ile karşı karşıyadır. Borç yöneticilerinin karşılaştığı risklerin büyüklüğü ve alanı kurumsal düzenlemelere ve üstlendikleri işlemlerin türüne ve sıklığına göre değişmektedir. Bu parametrelerdeki ana farklar, belirli operasyonel risklerin göreceli önemi konusunda farklı bakış açılarından olabilmektedir. Örneğin, ilk sayıdan sonra portföy yönetimi tekniklerini kullanmayan bir borç yönetimi kurumu, portföy yönetimine oldukça aktif bir yaklaşımı olan başka bir

kuruma kıyasla aynı operasyonel riske maruz kalmayacaktır. Mevcut süreçte borç yönetimi kurumları, daha yüksek bir kuruma bağlı bir departman olarak faaliyetlerine devam edenlerden tamamen bağımsız bir kurum oluşturanlara değişmiştir. Bu sürecin bir parçası olarak, bu kurumların geleneksel faaliyetlerine ek olarak yeni sorumlulukları vardır. Yeni insan kaynakları yönetiminden, bilgi teknolojisi sistemlerinin geliştirilmesi ve yönetilmesine ve bir danışma kuruluna rapor vermeye kadar uzanmaktadır. Ayrıca, finansal piyasalar ve devlet kurumları; kurumsal yönetim, denetim, uyum ve iş sürekliliği planlaması gibi konulara karşı artan bir odaklanma vardır. Tüm bu değişikliklerin borç yöneticilerinin karşı karşıya kaldığı operasyonel riskler çerçevesi üzerinde etkisi vardır (Çaşkurlu 2007, s.61).

Operasyonel risklerle mücadele yolları; farklı kamu borcu birimlerinin şeffaf ve bağımsız olmasını sağlamak; farklı birim güçlerin güçlendirilmesi ve politika oluşturmada genel bir siyasi uzlaşma sağlamaya çalışmaktır. İşlemsel risklere karşı korumanın bir yolu bu risklere karşı gerekli sigorta ve altyapı yatırımlarını üstlenmektir. Nitekim, İstanbul'daki terör olayına rağmen, HSBC'nin finansal zararları kesintiye uğratmadan bankacılık işlemleri yapabileceği ve finansal zararların sigorta şirketleri tarafından karşılandığı ve olumsuz sermaye etkilerinin giderildiği iddia edilmektedir. Öte yandan, devlet borçlarının yönetimindeki bireysel görevleri açıkça tanımlayan yazılı prosedürlerin yanı sıra yeterlilik ve sorumluluklar, operasyonel riski azaltmanın ve iç kontrol prosedürlerini kolaylaştırmanın değerli bir yöntemidir (Altun 2008, s.98).

2.5.4 Diğer Riskler

İşletmeler açısından diğer riskleri de konunun anlaşılması açısından tanımlamamız gerekirse (Demirtaş 2006, s.53);

- i. Operasyonel Risk: Yatırımın ait olduğu işyerinde meydana gelebilecek olumsuz durumlardan dolayı karşılaşılabilecek istenmeyen sonuçları belirtmektedir. Yönetim hataları, üretim kesintileri, rekabet, satışların azalması gibi nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Ticari risk, gelirlerinin büyük bir kısmını tek bir üründen veya hizmetten alan kuruluşlarda önemlidir.
- ii. Yatırım Riski: Gelecekteki yatırım fırsatlarının belirsizliğidir. Kredi kuruluşunun mevcut piyasa faizinden faiz ve ana gelir yatıramayacağı riskidir.

- iii. Yasal Risk: Yasal risk, bir sözleşmeyi yasal olarak uygulamamaktan kaynaklanan zarar riskidir.
- iv. Enflasyon Riski: Fiyat artış riski, paranın alım gücünü zayıflatacaktır.

2.6 FİNANSAL RİSK YÖNETİMİ

2.6.1 Finansal Risk Yönetimi Kavramı

Finansal risk yönetimi; finansal risk yönetimi, işletmelerin özel koşullarıyla ilgili birçok finansal göstergenin bir sonucu olarak; sürekli kararların alındığı ve gerektiğinde yeni önlemlerin alındığı dinamik bir süreç içermektedir. Finansal kararların başarısı, alınan karar kadar doğrudur; aynı zamanda zamanında ve zamanında uygulama ile yakından ilgilidir (Sayılğan 1995, s.324325).

Firmalar için risk yönetiminin amacı, ortakların servetinin veya finans biliminin genel amacının net bugünkü değerini maksimize etme felsefesine uygun olmalıdır. Bu nedenle, riskten korunma faaliyetlerinin en önemli ve en önemli etkisi, hissedarların getirisindeki dalgalanmaların azaltılmasıdır. Ancak, bu etkinin portföyünü çeşitlendirdiği ve ek risklerin portföy üzerinde çok az etkisi olan sahipler için büyük bir anlamı olduğu iddia edilememektedir. Öte yandan, portföyün çoğunluğu bu paylardan oluşan ya da işletmenin kurucusu olan ve bu payları çeşitlendirmeye tabi tutamayan hissedarlar için bu riskler büyük önem taşımaktadır. Riske karşı korunma nedeni olarak gösterilmesinin bir diğer nedeni de yöneticilerin başarılı olup olmadığının bir ölçüsü olmasıdır. Firmanın gelirlerinin risk yönetimi ile belirli bir istikrar sağlanabiliyorsa, başka bir deyişle, şirketin gelirlerindeki dalgalanmalar azaltılabilirse, yöneticilere yapılan eleştiriyi azaltacaktır. Bununla birlikte, her riskten korunma işleminin bir maliyeti vardır ve korunmadan veya ortakların gelirlerinde bir azalma olmadan elde edilebilecek faydaları aşmamalıdır. Riskten korunma stratejisini belirlerken bir firmanın cevaplama gereken üç temel soru vardır. İlk olarak, yöneticilerin firmanın riske maruz kaldığını ne kadar iyi anladıkları ölçmek gerekmektedir. İkincisi, firmanın risklerini belirleyebiliyorlar mı ve onları tehlikeye atılmadan korumak için atılacak adımlar ortakların durumunu iyileştirecektir. Üçüncüsü, bu risklerden uygun şekilde korunma imkanının olup olmadığıdır (Konuralp 1997, s.13).

Bundan anlaşıldığı gibi, yöneticiler risk perspektifini genişletmekte, işlerini daha iyi korumakta ve genişlemelerini sağlamaktadır. Stratejik risk yönetimi, şirketlerin büyüme potansiyellerini artırmalarının yanı sıra ekonomik oynaklıklarını azaltmalarını sağlamaktadır (Demirtaş 2006, s.63).

2.6.2 Finansal Risk Yönetiminin Gelişimi

Bretton Woods sabit döviz kuru sisteminin uygulamaya konulduğu 1940'ların başından itibaren, 1970'lerin başında, esnek döviz kuru sisteminin devreye girmesiyle, döviz kurlarındaki ve faiz oranlarındaki dalgalanmalar neredeyse göz ardı edilmiştir. 1970'lerin başında dünya ekonomilerindeki önemli gelişmelerin bir sonucu olarak, önceki istikrarlı dönemin hızlı bir şekilde bozulması, Batılı işletmelerin finansal risk yönetimi konusunda hassas olmalarına neden olmuştur. Sabit kur dalgalanmalar da artmış, uluslararası arenada faaliyet gösteren banka ve firmaları zor durumda bırakmıştır. Bu şirketler, uluslararası ödemelerdeki değişiklikler, kredi ilişkileri, ulusal para birimlerinden kaynaklanabilecek yabancı para birimlerinin borçları ve alacaklarından doğabilecek finansal zararlarla karşı karşıyadır. Bu nedenle finansal çevreler, kur ve faiz oranlarındaki bu dalgalanmalardan kaynaklanan riskleri en aza indirmek için önemli finansal araçlar geliştirirken, diğer yandan bu dalgalanmalardan kâr elde etmek için önemli finansal araçlar geliştirmiştir (Erdoğan 1995, s.113).

Diğer bir sebep ise uluslararası pazarların giderek daha değişken hale gelmesidir. Piyasadaki dalgalanma, piyasa fiyatlarında ve oranlarda dalgalı bir seyir anlamına gelen oynaklık, finansal risklerin ana kaynaklarından biridir. Piyasa oynaklığı arttığında, piyasa katılımcıları daha fazla belirsizlik ve riskle karşı karşıya kalmaktadır. Diğer bir neden, uluslararası piyasalardaki değişen koşulların bir sonucu olarak yeni karmaşık yatırım alternatiflerinin ortaya çıkmasıdır. Yatırım araçlarının çeşitlendirilmesi, riskten korunma amaçlı türev araçların yanı sıra diğer yatırım araçlarının geliştirilmesine de neden olmuştur. Türev araçlar, finansal piyasalardaki riski azaltmak için giderek daha fazla kullanılmaktadır, ancak bunlardan kaynaklanan zararlar da artmaya başlamıştır (Erçel 1999).

Bugüne kadar risk yönetiminin gelişimine baktığımızda modern risk yönetimi teknikleri ilk olarak faiz oranlarında beklenmeyen düşüşlerin neden olduğu faiz gelirindeki

düşüşün etkilerini ortadan kaldırmak için finansal kurumlar tarafından kullanılmıştır. Risk yönetimi daha sonra gelişti; ayrıca, döviz kurlarındaki ve emtia fiyatlarındaki değişikliklerden kaynaklanan riskler dahil, kar amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından uygulanmaktadır. Bu bağlamda, risk yönetimi teknikleri geniş bir uygulama alanına sahiptir. Döviz kuru, faiz ve fiyat dalgalanmaları sadece kar amacı gütmeyen kuruluşlar için değildir; devlet kurumları ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar için de önemli bir risk faktörü olabilmektedir. İşletmelerin faaliyet alanlarındaki farklılıklar, ülke ve sektörlerin geleneklerindeki farklılıklar, işletmelerin konumlarından kaynaklanan özel farklılıklar, farklı finansal gereksinimlere neden olmuş ve doğmaya devam etmiştir (Sayılğan 1995,s.25-326).

Geleneksel yöntemlerden daha avantajlı olan modern risk yönetimi teknikleri, risk yönetiminde daha az maliyetle daha esnek kullanma imkanı ile önemli gelişmelere yol açmıştır. Finansal pratisyenlere önemli avantajlar sağlamanın yanı sıra, risk yönetimi teknikleri, piyasadaki trader'ların beklentilerinin önceden net bir şekilde açıklanmasını ve geleceğin beklentilerinin bazı aşırı sapmaları önlemesini sağlar; bu nedenle piyasalarda dengeleyici bir rol oynamaktadır (Sayılğan 1995, s.326).

Öte yandan, dikkatsiz risk yönetimi riski azaltmak ve şirket için daha fazla riske neden olmasının yanı sıra, kaynak israfı yaratabilmektedir. Bazı bankalarda ve firmalarda olduğu gibi, büyük miktarda zarar ve hatta iflaslar bulunabilmektedir. Şirket çalışanlarının üst yönetimden uzak olduğu ve harekete geçme güçlerinin firmayı iflas ettirebilecek kadar büyük olduğu söylenebilir (Konuralp 1997, s.12).

2.7 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA METOTLARI

İşletmeler karşılaştıkları piyasa risklerinden korumak için türev ürünlere taraf olmaktadır. İşletme, riskten korunma amacıyla türev sözleşmeye taraf olduğunda, riskten korunma muhasebesi, türev sözleşmenin kazanılması veya kaybedilmesiyle ilgili özel bir muhasebe tekniği ve riskinin kazancının veya kaybının raporlanması için başvuru yapabilmektedir (Türel 2008 s.12).

2.7.1 Sigorta

Sigorta, belirli bir primi ödeyerek zarardan korunmak manasına gelmektedir. Sigorta poliçesi satın alınmış ve gelecekte önemli bir zarar görmemesi için belirli bir miktar tahakkuk ettirilmiştir. Sigorta, çok sayıda insanın veya şirketin maruz kaldığı, muhtemelen olabileceği, ancak aynı anda oluşması muhtemel olmayan büyük bir güven derecesi ile tespit edilebilecek risklerden korunma yöntemidir. Örneğin, yangın, hırsızlık ve benzerleri sigorta ile korunabilmektedir (Türel 2008, s.12).

Sigortaya duyulan ihtiyaç, riskleri karşılama ve sigorta sağlama arzusu, teknik ve ekonomik özelliklere sahip daha uygun sigorta şirketlerinin tedariki sigorta sektörünün önemini arttırmaktadır. Sigorta, bu gelişmeyle birlikte güvence, birikim ve yatırım ekonomilerine katkıda bulunur, ekonomik çöküşleri dağıtır ve önler, ekonomik riski önler, gelir seviyesini yükseltir, riski böler, kayıpları böler, ekonomik riski azaltır, verimliliği artırmaktadır. Ekonomi, gönüllü tasarruflarla fon sağlayan, yatırımlara fon sağlayan ve onları verimli alanlara yönlendiren, dinamik finansal sektörlerden biridir (Kartal 2013, s.5-6).

Tüm riskler sigortalanamadığından, sigorta işlemlerinde olduğu gibi büyük bir güven derecesiyle mümkün olmadığından işletmeler karşılaştıkları risklerden korunamamaktadırlar (Türel 2008, s.123).

2.7.2 Aktif-Pasif Yönetimi

Aktif-pasif yönetimi, şirketin kâr hedeflerini gözetmesi koşuluyla, aktif ve pasif kalemlerin piyasa risklerini en aza indirecek şekilde bir kombinasyonunu sağlamaya çalışmak olarak tanımlanabilmektedir. Bu yöntem, net değer değişikliklerini ortadan kaldırarak varlık ve borçların dengelenmesini gerektirmektedir (Bolak 2004, s.86).

2.7.3 Türev Ürün Sözleşmeleri

Gelecekteki faiz oranı, emtia fiyatı veya döviz kuru dalgalanmalarına bağlı riski, kârı en aza indirecek şekilde azaltacak riskten korunma yöntemlerine kuru riskten korunma olarak söylenmektedir (Turgay 2001, s.9).

Bir finansal riskten korunma fonksiyonu, gelir getirebilecek türev bir pozisyon ve korunması gerekebilecek zarar miktarında bir azalma olarak tanımlanabilmektedir. Portföy yöneticileri ve bankacılar tarafından finansal piyasalarda ve mal piyasalarında ilgili malların girdisi olarak yapılır veya bu malları üretenler tarafından yoğun olarak üretilmektedir (Tenker 2004, s.81).

Örneğin, değişken faizli bir krediyle bankadan borç alan bir işletme, kredinin sona ermesine kadar kredinin faiz artışını engelleyebilir ve borç verene kredinin maruz kalacağı faiz oranı riskine karşı korunma yapılabilir. Türev ürün anlaşması ile faiz oranındaki düşüşe karşı kredinin sona ermesine kadar süren süreçtir. Aynı şekilde, ihracatçılar ve ithalatçılar gibi döviz kullanıcıları, döviz riskini korumak için türev sözleşmeleri kullanabilmektedirler (Selvi 2000, s. 5).

Sözleşmesinin yol açtığı olası zararlara karşı kendini korurken potansiyel fırsat kazanımlarını korumaktadır. Opsiyon sözleşmeleri de bu yapıya dahildir (Selvi 2000, s.74).

Türev sözleşmeleri, finansal araçlar, tarım ürünleri, metaller, enerji ve iklime dayalı geniş bir ürün yelpazesi sunmaktadır. Vadeli işlem piyasasındaki fiyatlar, gelecekteki bir tarihte fiyatların seyri hakkında fikir verir, üretim, stok ve risk yönetimi politikaları hakkında rehberlik etmekte ve böylece rasyonel planlar sunmakta ve pazarları dengelemektedir (Cansızlar 2003, s.7).

2.8 FİNANSAL RİSK YÖNETİMİNDE TÜREV ÜRÜNLERİN KULLANIMI

Serbest piyasa ekonomilerindeki döviz kurları, faiz oranları ve emtia fiyatları zaman içinde ciddi dalgalanmalar göstermektedir. İthalat veya kredi yoluyla birçok şirket ve banka, yükümlülüklerini yabancı para kullanmaktadır ve yabancı para değerindeki önemli bir artış bu kurumları kur riskine maruz bırakmaktadır. Yabancı para ile değerlendirilen varlıklar ihracat ve kredi ile tahsis edildiğinde, döviz değerindeki düşüş nedeniyle zarar riskiyle karşı karşıya kalmaktadır (İşgüden 2008).

Finansal risklerle karşı karşıya kalan şirket yönetimi, bu risklerin işletme dışı etkenlerden kaynaklanan riskleri ve yönetilebilirliğini ileriye dönük, vadeli işlemler, takaslar ve opsiyonlar gibi hızla gelişen türev ürünler kullanarak yönetebilmektedir.

Türev araçların geliştirilmediği ülkelerde, iç yöntemlerin kullanılması bir zorunluluktur. Gelişmiş piyasalarda, temel olarak daha az maliyetli ve daha az zahmetli olduğu için; dış riskten korunma teknikleri, ileri, gelecek, opsiyon ve takas sözleşmeleri şeklinde kullanılmaktadır. Türev ürünlerin dış riskten korunma teknikleri ile şirketlerin veya finansal kurumların kullanılma sebepleri aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir (Aşıkoglu ve Kayahan 2008):

- a. Borçlanma kapasitesini ve likidite seviyesini arttırmak,
- b. Mevcut varlık veya borçları ve bazı döviz taahhütlerini riskten korumak,
- c. İştiraklerdeki net yatırımlardan korunma ve vadeli işlem sözleşmelerini spekülasyon için kullanmak,
- d. Sermaye piyasalarını tamamlamayı ve fiyat sinyallerinin etkinliğini arttırmayı.

Türev enstrümanlar ile kur riskinden korunma, bir firmanın maruz kaldığı döviz riskini olumsuz yönde etkilememesi, şirketin nakit akışını ve piyasa riski nedeniyle şirketin kaybını etkilediği gerçeği, kredi riskine bankaya veya finansal kuruma yansıtılmaktadır (Tekel Leblebici, Akçay ve Akçay, 2008).

Döviz kuru riski yönetimi için kullanılacak enstrümanlar, firmalar küreselleşmenin etkilerinden etkilenir ve maruz kaldıkları değişikliklerden büyük ölçüde etkilenmektedirler. Bu değişikliklerden biri de döviz kurudur (Mutluay ve Turaboğlu, 2013).

Kur riski, kurdaki dalgalanmalar sonucunda ortaya çıkabilecek kur ve mal borcu kaynaklı zarar olasılığını ifade etmektedir. Yabancı para cinsinden yükümlülüğün aynı yabancı para cinsinden yüksek olması, bu para birimi için açık veya kısa bir pozisyonun bulunduğunu göstermektedir. Döviz varlıklarının yabancı para cinsinden borçlardan daha fazla olması, uzun vadeli bir döviz pozisyonu bulunduğunu göstermektedir. Her iki döviz pozisyonunda da kısa ve uzun bir kur riski vardır. Döviz varlıklarında uzun bir pozisyon varsa, döviz varlıklarındaki düşüş, döviz varlıklarının değerini düşürecek, döviz varlıklarındaki döviz kurundaki artış döviz varlıklarının değerini artıracaktır (Çabuk 2014, s.119).

Döviz pozisyonunun karşılaştığı bir diğer risk ise parite riskidir. Parite riski, yabancı para birimlerinin döviz kurundaki döviz kurundan kaynaklanan zarardır. Çapraz kur, iki döviz kuruyla örtüşen ifade edilen iki döviz kuruyla gösterilen iki para birimi arasındaki üçüncü kurdur (Kolb, Rodriguez ve Carlin 1998, s.242).

Döviz forward sözleşmeleri ile kur riskinden korunma, ihracatçı ile yapılan ileriye dönük sözleşme, alacakların vadesinin sonunda, yabancı para cinsinden olan kredinin, vadeli döviz kuru ile alınan döviz kuruyla karşılaştırılması durumunda anlaşma yapabilmektedir. Firmalar vadeli döviz sözleşmesi yoluyla döviz kurundaki değişim, varlık, yükümlülük, gelir ve giderlerindeki değişikliklerden kaynaklanan riskleri elimine etmektedir. Örneğin, Türkiye'de ikamet eden ithalat ve ihracat yapan bir firma, döviz cinsinden nakit akış tutarının kadar olmasını bekler, vadeli işlem sözleşmelerinin aynı tutarı ve vadesi bugün tarafından belirlenen oranda satın alınabilmektedir. Şirket, gelecekteki kur dalgalanmalarına karşı kendini korumaktadır. Vadeli işlem sözleşmesi ile ihracatçı alacak tahsilât günü sözleşmesi yapabilir ve döviz kredisi bu işlem sırasında kullanılıyorsa, bu krediyi vadeli döviz kuru tarafından satın alınan döviz cinsinden ödemektedir. Vadeli sözleşmeler kur riski için bire bir koruma sağlamaktadır (Çabuk 2014, s.120).

Döviz futures sözleşmeleri ile kur riskinden korunma, futures piyasalarında çok uluslu şirketler, ihracat/ithalat yapan şirketler, borç alan/borç veren şirketler, döviz kuru dalgalanmalarından doğacak riskin minimize edilmesi amacıyla işlem yapmaktadırlar (Doğukanlı 2001, s.143).

Gelecekteki piyasalarda, döviz kuru riskinin yönetilmesi, spot piyasada yer alan yatırımcının, gelecekteki piyasada spot piyasadaki pozisyonuna eşit bir pozisyon olarak riskten korunması anlamına gelmektedir. Örneğin, bilançosundaki yabancı para cinsinden alacakları yabancı para cinsinden alacaklardan daha yüksek olan bir şirketin kur riskinden kaçınmak için faiz vadeli işlem sözleşmelerinde kısa pozisyon almayı tercih etmesi gerekmektedir (Yılmaz 2002). Spot piyasa ile future piyasa arasındaki ilişki aşağıdaki Tablo 2.2'de gösterilmektedir.

Tablo 2.1: Spot Piyasa ile Future Piyasa Arasındaki İlişki

Spot Piyasada Yapılması Beklenen İşlem	Future Piyasada Alınacak Pozisyon
Kısa vadeli fon temini	Kısa pozisyon
Kısa vadeli fon borç verme	Uzun pozisyon

Kaynak: Yılmaz, 2002:21

Döviz swap sözleşmeleri ile kur riskinden korunma döviz takası, farklı para birimlerinin faiz ve ana ödemelerinin değişimidir. Para takası sözleşmeleri, ters yönde nakit akışıyla kur riskine karşı korunmak amacıyla başka bir ülkenin para biriminde yaratılan borç veya alacakların hedge edilmesi amacıyla yapılmaktadır (Sevil Başar ve Coşkun 2013, s.218).

Döviz opsiyon sözleşmeleri ile kur riskinden korunma opsiyon sözleşmeleri en esnek koruma araçlarından bazılarıdır. Diğer ileri sözleşmelerle yapılan ileri sözleşmelerde, taraflar sözleşmedeki yükümlülükleri, kur riskinin bulunduğu pozisyonun bulunduğu durumlarda yerine getirmekle yükümlüdürler (Kayahan ve diğ. 2010). Opsiyon sözleşmeleri ile diğer riskten korunma araçlarının arasındaki temel fark, fiyatların opsiyon alıcıya karşı geliştiği durumlarda bir fiyat garantisi vermesi ve aynı zamanda, piyasa lehine geliştiği takdirde spekülative kar fırsatlarını açık bırakmasıdır (Karaca ve Durmuşkaya 2006).

Firma, varlığını devam ettirmek için faiz oranlarında beklenen ve beklenmeyen değişiklikler nedeniyle, finansal durumdaki olumsuz değişikliklere ve finansal araçların finansal pozisyonuna karşı kendisini korumakla yükümlüdür. Faiz getiren yatırımlar veya bunlardan elde edilen gelirler faiz hareketlerindeki değişikliklerden olumsuz etkilenmez ve faiz riskini kontrol etmek için türev ürünler kullanılmaktadır (Çabuk 2014, s.123).

Faiz oranı riski yönetimi için kullanılacak enstrümanlar faiz oranı riskinden korunmak için kullanılan türev ürün sözleşmeleri aşağıda sıralanmıştır.

- i. Forward Faiz Sözleşmeleri
- ii. Futures Faiz Sözleşmeleri
- iii. Faiz Opsiyonları
- iv. Faiz Swapı

Forward faiz sözleşmeleri faiz oranı işlemleri, tarafları sözleşmeye önceden belirlenmiş bir faiz oranıyla faiz oranlarındaki dalgalanmalardan, önceden belirlenen bir tarihte borçlanmaya ya da borç vermeye karşı korumaya yönelik bir sözleşmedir. Vadeli işlem sözleşmeleri, temel olarak para piyasası işlemlerinde değişken bazlı faiz oranlarını belirlemek için kullanılan sözleşmelerdir. Bu sözleşme sayesinde olasılığını göz önünde bulundurarak kâr etmek amacıyla sözleşmeye taraf olmaktadır. Vadeli faiz oranı anlaşmaları genellikle bankalar ve kredi müşterileri arasında yapılır. Vadeli faiz oranı sözleşmesi alan müşteri faiz oranındaki artıştan korunmakta olup, vadeli faiz oranı sözleşmesi satan banka faiz oranındaki düşüşün olumsuz etkisinden korunmaktadır. (Candemir 2011).

1970'lerin ortalarından itibaren borsalarda işlem görmeye başlayan faiz vadeli işlem sözleşmeleri, finansal piyasalardaki değişken faiz oranlarındaki gelecekteki değişikliklerden kaynaklanan faiz oranı riskini ortadan kaldırmaktadır (Yılmaz 2002). Riskten korunmak amacıyla, faiz oranı üzerine vadeli sözleşmeler ve piyasa katılımcılarının beklentileri Tablo 2.3 ve Tablo 2.4'te gösterilmiştir.

Tablo 2.2: Değişken Faizle Borç Alanların/Verenlerin Beklentileri

Borç Verenler	Borç Alanlar
Faiz oranlarının düşmesinden endişe eder	Faiz oranlarının yükselmesinden endişe eder
Vadeli işlem sözleşmesi satın alır	Vadeli işlem sözleşmesi satar
Nakit piyasada kısa, vadeli piyasada uzun pozisyonudur	Nakit piyasada uzun, vadeli piyasada kısa pozisyonudur

Kaynak: Yılmaz 2002 s.22

Yatırımcının piyasaya yönelik beklentileri, sabit ve değişken faizle borç alanlar ve borç verenlerin beklentileri, birbirlerinin tam tersine gerçekleşmektedir.

Tablo 2.3: Sabit Faizle Borç Alanlar/Verenlerin Beklentileri

Borç Verenler	Borç Alanlar
Faiz oranlarının yükselmesinden endişe eder	Faiz oranlarının düşmesinden endişe eder
Vadeli işlem sözleşmesi satar	Vadeli işlem sözleşmesi satın alır
Nakit piyasada uzun, vadeli piyasada kısa pozisyonudur	Nakit piyasada kısa, vadeli piyasada uzun pozisyonudur

Kaynak: Yılmaz 2002, s.23.

Vadeli işlem sözleşmelerinin ana işlevi gelecekteki faiz oranlarındaki değişikliklerin finansal riskini ortadan kaldırmaktır (Eyüboğlu Aksel 1995, s.43-44).

Yoğun olarak kısa vadeli faiz riskinin yönetiminde kullanılan faiz oranı üzerine vadeli işlem sözleşmeleri arasında, Eurodollar mevduat sertifikası üzerine düzenlenen, LIBOR üzerine düzenlenen ve EURIBOR üzerine düzenlenen vadeli işlem sözleşmeleri işlem hacimleri bakımından dünyada ilk sırada yer aldığı görülmektedir (Kurun 2005, s.48).

Tablo 2.4: Dünya Üzerinde Faiz Üzerine Futures Sözleşmeleri

Ülke/Borsa	Sözleşme Tanımı	Sözleşme Büyüklüğü
ABD/CME	3 ay vadeli Erodollar VİS	1 000 000 USD
İngiltere/LIFFE	3 ay vadeli Eribor VİS	1 000 000 EUR
EUREX	3 ay vadeli Eribor VİS	1 000 000 EUR
Fransa	3 ay vadeli Eribor VİS	1 000 000 EUR
Belçika	3 ay vadeli Eribor VİS	500 000 EUR
EUREX	1 ay vadeli Eribor VİS	3 000 000 EUR
İtalya	1 ay vadeli Eribor VİS	3 000 000 EUR
Macaristan	3 ay vadeli Bubor VİS	10 000 000 HUF
Brezilya	3 ay vadeli Interbank faizi VİS	100 000 BRL

Kaynak: Kurun 2005, s.55..

Faiz swap (interest rate swap) sözleşmeleri faiz oranı değişimlerini döviz takas işlemlerinden ayıran en önemli fark faiz değişimlerinde değişmez, sadece faiz oranları ile sınırlandırılabilir. Bu fark, döviz kurundaki değiş tokuşa göre uluslararası piyasada faiz oranı takasının popüler olmasının nedeni olmaktadır. Güvenilirliği yüksek bir şirket sabit faizli bir borç alabilirken, uzun vadeli borç piyasasında kredi itibarının düşük olduğu bir firma uzun vadeli borç piyasasında sabit bir oranda borç alamaz ve iki tarafın da faiz borçlarını takas etmelerine izin vererek her iki taraftaki faiz oranlarını artırmaktadır. Borçlanma maliyetinin azaltılmasına ek olarak, faiz swap işlemi istenen faiz yapısının elde edilmesine yardımcı olmaktadır (Başar ve Coşkun 2013, s.216).

Faiz oranlarının artacağını öngören yatırımcı dolar talebinin azalmasını ve dolar fiyatının düşmesini beklemektedir. Kendisini bu düşüştan korumak için piyasaya göre daha pahalı satış opsiyonları almayı ve dolar satmayı hedeflemektedir. Yatırımcı, dolara olan talebi artırması ve dolar fiyatını artırması beklenen faiz oranlarının düşmesini beklemektedir. Bu artıştan korunabilmek için çağrı seçenekleri satın alarak seçenek, ucuz fiyatlarla dolar satın almak ve piyasada pahalıya satmayı hedeflemektedir (Chambers 2012, s.88).

Türev piyasaların yatırımcılarına sağladığı avantajlar türev piyasaların sağladığı avantajlar aşağıda sıralanmıştır (BIST) (Çabuk 2014, s.124-125):

- i. Riskten Korunma (Hedging): Vadeli işlem piyasaları, yatırımcıların altında yatan varlığın işlem gördüğü spot piyasalarda fiyat dalgalanmalarına karşı koruma sağlamaktadır.
- ii. Etkili Fiyat Oluşumu: Finansal piyasalarda, spot piyasaya ek olarak aktif olan vadeli işlem piyasasının varlığı fiyat oluşturma mekanizmasının daha etkin çalışmasını sağlamaktadır.

Türev ürünlerin taşıdığı riskler türev işlemler, nesnel olasılık dağılımını dikkate alan simetrik işlemlerdir ve bu nedenle işlemin sonucu, taraflardan birinin diğer taraf işlemiyle aynı miktarda kaybıyla sonuçlanacaktır. Kâr ve zararda asimetri varsa, bu öznel değerlemenin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Tüm türev ürünlerin en önemli riski anapara kaybı riskidir. Ek olarak bazı durumlarda, belirli bir para biriminde belirtilen sabit fiyatlar, farklı para birimleri arasında geçişi öngören türev ürünlerdeki diğer para birimleri için sabit değildir ve bu nedenle farklı para birimlerinde kayıplar yaşayabilmektedir. Ayrıca, sözleşmenin vade sonunda aynı orandan tekrar tekrar yatırıma geçememesi riski vardır. Borsa dışı piyasalarda yapılan sözleşmeler, standardın bulunmaması ve garantör kuruluşların bulunmaması ve ürün riskinin verilmesinden kaynaklanan ürün riski ve miktarı, karşı tarafın karşılanamaması kredi riski yükümlülüğü, teslimat riski söz konusu olacaktır (Demir Abaan 2002, s.123).

Forward sözleşmelerin riskleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- i. Vade tarihinde, spot döviz kurunun ne olacağı bilinmediği için döviz kur riski vardır,
- ii. Sözleşmeler organize piyasada yapılmadığından karşı taraf riski söz konusudur.

Vadeli sözleşmede vade sonunda sözleşmeye zarar veren tarafın ödeme kabiliyetini yitirmesi durumunda ödeme yükümlülüğünü yerine getirmeme olasılığı artacaktır (Parasız 2012, s.339).

Future sözleşmelerin taşıdığı riskler future sözleşmelerin standart olması, tarafların istediği miktar ve niteliklere ilişkin sözleşme düzenlemelerini önlemektedir. Vade standardı piyasa katılımcılarının riskleri en aza indirmelerini bu hedefleri tam olarak yerine getirmelerini engelleyebilmekte ve tarafları temel riske karşı koyabilmektedir. Kayıp riskini ortadan kaldırmanın bedeli, kar elde etme olasılığından vazgeçmektir (Aydın, Başar ve Coşkun 2010, s.592-593). Gelecekteki piyasalarda, teminat etkisi olan büyük sözleşmeler ve az miktarda teminat, piyasada karşılaşılan olumsuz durumlarda büyük kayıplara neden olabilmektedir. Ekonomiyi büyük ölçüde etkileyebilmektedir.

Opsiyon sözleşmelerin taşıdığı riskler bir opsiyon sözleşmesinin satın alınması, sözleşmenin alıcısı için finansal olarak sınırlı bir risk oluşturmaktadır. Bunun en önemli nedeni, opsiyon yüklenicisinin en başından itibaren karşılaştıkları azami zarar tutarının sözleşme primi ile sınırlı olmasıdır (Çalışkan, 2007).

Opsiyon sözleşmesini yerine getirirken, hesaplanacak taban fiyatını belirlemek gerekmektedir. Yüksek kur değişimini beklemek için yüksek opsiyon primi ödenebilmektedir. Opsiyonun süresi doldukça, vade ile azalan oranlarla kar beklentisi ve prim tutarı artacaktır. Faiz oranlarındaki önemli dalgalanmalar, opsiyon satıcısının tasfiye maliyetlerinde bir artışa yol açabilmektedir. Faiz oranları kur dalgalanmalarına neden olmakta ve prim miktarına yansıtılmaktadır (Altuğ, Ünkaya ve Ersoy 1995 s.233).

Swap sözleşmelerin taşıdığı riskler takas işleminde piyasa riski ve kredi riski olmak üzere iki ana risk vardır. Faiz oranlarındaki veya döviz kurlarındaki değişikliklerin bir sonucu olarak, takas işlemi finansal araç için negatif olabilmektedir. Bu durumda, finansal aracının ikincil piyasada çözümler araması gerekebilmektedir. Değişken takas sözleşmelerinin temerrüt oranı son derece düşük olmakla birlikte, piyasanın hızlı bir şekilde genişlemesi nedeniyle, doğal olarak kredi riski konusunda endişeler bulunmaktadır. Kredi riski durumunda, takas işlemine taraf olanların ödemede zorluk çekmesi durumunda takas işlemi finansal aracı için uygun olmayabilmektedir. İşlemleri değiştirebilecek taraflar, bazı riskleri azaltmaya yönelik olsalar bile, işlemlerin niteliği nedeniyle bazı risklerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu riskler aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir (Aydın ve diğ. 2012, s.109-110):

Faiz oranı riski: Değişiklik durumunda faiz oranı farkının oluşması beklenmektedir.

Kur riski: Kur riski, sözleşmedeki para biriminin değişmesinin etkisi olarak tanımlanabilmektedir.

Likidite riski: Tarafların sözleşmeden doğan yükümlülüklerinin ilgili varlıkta açık konumda olması ve varlığın değerinin piyasadan alınamaması nedeniyle taahhütlerin yerine getirilmemesidir.

Yasal kanıt riski: Takas sözleşmeleri, düzenli bir piyasaya sahip olmayan ve tarafların

iradesini özgürce yansıtamayan sözleşmelerdir. Bu nedenle, işlem kanıtında kullanılan belgelerin ispat bakımından daha zayıf olduğu veya en azından mekanizmanın organize borsalarda kullanılan belgelere kıyasla daha uzun olduğu belirtilmektedir.

Transfer riski: Taraflar arasında yapılan takas anlaşmaları yapan taraflar zaman zaman farklı ülkelerdendir.

Teslimat riski: Malların teslimat riski veya teslimatın değeri anlamına gelmektedir.

Teminat riski: Takas sözleşmeleri bazen düşük kredili partiden ek teminat talep edebilmektedir. Bununla birlikte, sözleşme ile vade tarihi arasında meydana gelen ekonomik olaylardan dolayı teminat riski karşılayamaz hale gelmektedir.

Parti bulma riski: Zaman zaman takas işlemlerine aracılık eden bankalar bu işlemleri herhangi bir işlem yapmadan, yani doğrudan risk almaksızın gerçekleştirmektedir.

Yanlış fiyatlandırma riski: Yanlış takas fiyatlandırması, sözleşmelere dayanan varsayımlardaki hataların bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir.

Korelasyon riski: Riskten korunan kalemin değeri, riskten korunan kalemin değeriyle orantısız olarak değiştiğinde ortaya çıkmaktadır (Yetim 1998, s.32).

3. FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ TANIMLARI

Farklı standart ve tebliğlerde; finansal riskten korunma muhasebesiyle ilgili birbirine benzer birçok tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlamalar aşağıda belirtilmiştir:

BDDK Muhasebe Yönetmeliğinin 1 No'lu Tebliği: Riskten korunma muhasebesi, riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerindeki değişikliklerin gelir tablosuna transfer edildiği tarihte ve riskten korunma konusu kalem değerindeki değişimin denkliğini sağlama sürecidir (Korkmaz, Gürhan ve Akman E. 2009, s.79).

Finansal riskten korunma; bir işlemin olası zararı, bu zararı önlemek için ikinci bir işlemle bu hasarı kapatma işlemidir. Bu yöntem sayesinde prosesin verdiği hasar tersine çalışmanın kazancı ile dengelenmektedir. Bir başka deyişle, piyasa dalgalanmalarının şirketlerin varlıkları, yükümlülükleri ve portföy yatırımları üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için riskten korunma tercih edilen bir yöntemdir. Diğer bir tanım, gelecekteki fiyat dalgalanmalarının neden olacağı zarar riskini, karı etkileyecek minimum seviyeye indirgeyen bir riskten korunma tekniğidir. İşletmeler spekülasyon veya riskten korunma amaçlı türev sözleşmeler düzenlemektedirler (Ertürk 1994, s. 23).

IAS 39 uyarınca, değerindeki değişimlerin riskten korunma aracı ile kar veya zarara etkisinin dengelenmesidir. Riskten korunma muhasebesi için gerekli kriterler karşılanırsa şirketler, riskten korunma kalemindeki kazançları veya zararları dengelemek suretiyle aynı dönemde gelir tablosundaki riskten korunma araçlarındaki kazanç ve kayıpları tanıyabilmektedirler (Ertürk 1994, s.23).

Türev sözleşmelerin yaygın olmadığı dönemlerde, sadece bu sözleşmelerin bilanço dışı gösterilmesi gerekirken, bu ürünler daha düşük maliyet ve esnekliklerinden dolayı daha yaygın hale gelirken; bu ürünler şirketler tarafından bildirilen finansal tablolara dahil edilmiştir. Ayrıca, finansal raporlamadaki türev sözleşmelerle ilgili bu tür sorunlar kar veya zarar gibi sonuç hesapları üzerinde önemli bir etkiye sahip olmalarına neden olmuş ve bu düzenlemeler daha önemli hale gelmiştir. Riskten korunma amaçlı türev sözleşmelerinin asıl amacı, riskten korunma enstrümanındaki riskten korunma

varlıklarının ve yükümlülüklerinin kazançlarını veya zararlarını tamamen veya kısmen karşılamaktır (Yücel 1993, s.100).

Türev ürün sözleşmesini düzenleyen işletmeler bu sözleşmeyi, özün esasına göre değerlendirmelidir. Özün önceliği ilkesi, işlemlerin muhasebe kayıtlarına aktarılması ve özünde değerlendirmeler yapılırken özlerinin önceliği ilkesi dikkate alınmanın zorunluluğunu vurgulamaktadır. Türev finansal araçların muhasebeleştirilmesinde türevinin edinilme amacı önemlidir. Türevin kısa vadeli kar amaçlı veya riskten korunma amaçlı elde edildiği belirtilmelidir. Çünkü türev finansal aracın muhasebesi, satın alma amacına göre değişecektir (Ataman 2005, s.9). Bu şartlar altında, Türkiye’de kabul edilen standartlara paralel olan ve TMSK tarafınca yayımlanan TMS’ler baz alınabilmektedir.

Finansal riskten korunma muhasebesi uygulayan işletmelerin finansal araçlar ile ilgili dipnotlarında finansal durumları ile ilgili ve işletmenin riskleri ile ilgili açıklama yapmaları gerekmektedir (IFRS-7, m. 22).

Riskten korunma muhasebesi uygulaması, işletmenin tercihine bırakıldığından, finansal tablolara etkisini anlamak amacıyla, UFRS 7’de riskten korunma amaç ve stratejileri hakkında bir dizi açıklama yapmalıdır. UFRS 7 dipnotlarında, finansal tablolar finansal araçların nasıl sınıflandırıldığına ve finansal araçların gelir tablosunda değerlendirilmesine göre, özkaynakta açıklamaların uygulanıp uygulanmadığı sorusu ile ilgili olarak yapılabilmektedir (İbiş vd. 2009, s.143).

IAS 39 riskten korunma muhasebesinin uygulanacağı şirketin takdirine bırakılmıştır. Diğer bir deyişle, işletmeler finansal riskten korunma muhasebesi yapmak istiyorlarsa bu seçeneği uygulayabilmektedirler. Bu muhasebeyi yapmak istemiyorlarsa, o muhasebeyi yapamayabilmektedirler. Ancak, bu riskten korunma muhasebesinin uygulanmamasının dezavantajı, finansal riskten korunma işleminin aynı dönemde gelir tablosuna yansıtılmaması nedeniyle dönemsel kârın dalgalanması ve finansal riskten korunmanın etkinliğinin ve faydasının azalmasıdır. Riskten korunma muhasebesi verimlilik ve faydadaki bu azalmayı önleyebilmektedir (Yenilmez 2015, s.15).

UFRS 7 kapsamında; kredi riski, likidite riski ve piyasa riski ile ilgili nitel ve sayısal açıklamalar ile bu risklerle ilgili duyarlılık analizleri yapılmaktadır. Niteliksel risk beyanları; riskler ve oluşum şekilleri, bu risklerin yönetiminde kullanılan amaçlar, politikalar ve yöntemler ve bunların ölçümlerinde kullanılan yöntemler, bu risklerin yönetimindeki riskleri ve değişiklikleri bir önceki dönemden bugüne kadar kapsmalıdır. Sayısal risk açıklamaları, ilgili risklere maruz kalma tarihi ile ilgili sayısal verilerin ve duyarlılık analizinin bir özetini içermelidir (İbiş vd. 2009, s.144).

IAS 39 uyarınca riskten korunma muhasebesi uygulamak için belirli koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. Riskten korunma işleminin başında, işletmenin risk yönetimi hedefi ve stratejisi, riskten korunma ilişkisinin resmi tanımı ve dokümantasyonu ile birlikte belirtilmelidir. Finansal riskten korunma oldukça etkilidir ve riskten korunmanın tespit edildiği tarihten itibaren tüm finansal raporlama dönemlerinde finansal riskten korunma etkinliğinin ölçülmesi her zaman mümkün olmalıdır. IAS 39 uyarınca, finansal riskten korunma muhasebesi, riskten korunma kalemiyle gerçeğe uygun değerindeki değişikliklerin riskten korunma enstrümanı ile kar veya zarar üzerine dengelenmesidir (IAS-39, m.85).

3.1 FİNANSAL ARAÇLARIN DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ VE DEĞERLENMESİ

IAS 39 finansal araçlarla ilgili belirli işlemleri kapsamamaktadır. Örneğin, özkaynak araçları, sigorta sözleşmeleri, kiralama sözleşmeleri, özel finansal teminatlar, iklimle dayalı türev ürünler, ödenmeyen borçlar (veya diğer finansal araçlar), bağlı ortaklıklar, iş ortaklıkları, çalışanlara sağlanan fayda planları, hisse bazlı ödeme işlemleri, ticari ticaret sözleşmeleri, ortak girişim sözleşmeleri, bazı finansal garanti sözleşmeleri ve bazı ticari ürün sözleşmeleri UMS 39'un kapsamı dışındadır. Finansal borçların yükümlülüğünün tamamlanması durumunda borç bilanço dışı bırakılmaktadır (Öztürk 2011, s.286).

“Riskten korunma muhasebesinin daha iyi anlaşılması için riskten korunma aracı ve riskten korunma kalemi tanımlanmalıdır. Değerindeki veya nakit akımlarındaki değişiklikleri gerçeğe uygun değerden veya nakit akımlarından mahsup etmesi beklenen bir türev veya türev olmayan bir finansal varlık veya borçtur.” (IAS 39, m. 9).

Riskten korunma amaçlı kar veya zarardaki kazanç ve kayıpları tanımlamak için riskten korunma enstrümanındaki kazanç ve kayıpları tanımlamak için kullanılan bir tekniktir. Dolayısıyla, risk dengelemesinden kaynaklanan kazanç veya kayıp, farklı muhasebe dönemleri için gelir tablosunda muhasebeleştirilmekte ve bu da muhasebe tutarsızlıklarının artmasına neden olmaktadır. Riskten korunan kalemin netleştirici etkileri ve riskten korunma araçlarına uygun değerindeki değişimler riskten korunma kapsamında muhasebeleştirilmektedir (Öztürk 2011, s.289).

Riskten korunma araçları, riskten korunma kaleminin riskini azaltmak için yaratılan finansal araçlardır. Bu araçların örnekleri tüm türevleri içermektedir. Bununla birlikte, bu yazılı seçenekler türevlerden biri olan yazılı seçeneklerin opsiyon priminden (gelir) fazla olması durumunda oluşabilecek muhtemel zararların muhtemel olması nedeniyle riskten korunma aracı olarak kullanılmamaktadır. Bununla birlikte, bu yazılı seçenekler satın alınan seçeneği netleştirmek için IAS 39 kapsamında kullanılırsa, bu yazılı seçenekler riskten korunma aracı olarak kabul edilebilir. Ek olarak, IAS 39 kapsamında, bir finansal aracın belirli bir kısmı korunma aracı olarak tanımlanabilmektedir. Bir seçeneğin dahili değeri riskten korunma aracı olarak tanımlanabilirken, bu seçeneğin zaman değeri normalde örnek olarak kabul edilmektedir (Ateş 2011, s.85- 86).

3.2 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ İLE İLGİLİ KOŞULLAR

IAS 39 standardına göre finansal riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için aşağıdaki koşulların tamamının karşılanması gerekmektedir.

- i. Ayrıca bu belge; riskten korunma aracının belirlenmesini, riskten korunmaya konu varlığın veya işlemin, riskten korunma riskinin niteliğinin ve değişiklikleri dengeleme konusundaki etkinliğini nasıl ölçeceğini içermelidir.
- ii. Riskten korunma işlemi, gerçeğe uygun değerdeki değişikliklerin veya riskten korunma riskiyle ilişkili nakit akışlarındaki (% 80 - % 125) değişikliklerin dengelenmesinde oldukça etkilidir.

Her koruma türü için gerekenler, korunacak risklere göre ayrı ayrı belirtilmektedir. FAS 133 uyarınca, kendisini korumak için aşağıdaki şartların yerine getirilmesi gerekmektedir.

FAS-133'te Yer Alan Riskten Korunma Muhasebesi Koşulları Gerçeğe Uygun Değer Korunması;

- i. Korumanın başlangıcında ve başında, riske karşı korumanın, riske karşı korunma ile tanımlanan dönemde riskten korunma riski ile ilgili olarak korunabilecek gerçeğe uygun değer ile nakit akışındaki değişikliklerin dengelenmesinde oldukça etkili olması beklenmektedir.
- ii. Risk kaleminin ve opsiyon sözleşmesinin birleşimi, işletmenin pozisyon sözleşmesine taraf olması durumunda, birleşmenin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen olumsuz bir değişiklik nedeniyle kaybedilme riskine maruz kalması muhtemeldir, tanınmayan bir varlığın veya yükümlülüğün riskini veya tanınmayan bir iş taahhüdünü önlemek için kullanılır ayrıca gerçeğe uygun değerdeki olumlu değişikliklerin sonucu olarak kar etme potansiyeli vardır.
- iii. Bu ilk üç koşul dışında, korunan mal ne olabileceğine dair standardın 21 standardı altında karşılanmalıdır.

Nakit Akış Korunması;

- i. Riskten korunma aracı değişken faiz tahsilât oranlarını veya kaydedilen finansal varlık veya borçlarla ilgili ödemeleri korumak için kullanılıyorsa, riskten korunma aracının değişken nakit akımları aktif ile değişken nakit akımları ile değişken arasındaki ilişki arasında bir ilişki olması gerekmektedir. Nakit akışı ve nakit akışı yüksektir.
- ii. Bu ilk üç koşul dışında, hedge edilmiş tahmin kalemi, ne olabileceğine dair standardın 29 uncu paragrafında belirtilen koşullar altında yerine getirilmelidir.

Yüksek miktarda değere sahip olan ve riskten korunma kalemleri olan işletmeler için riskten korunma muhasebesi gerekliliklerinin yerine getirilmemesi, riskten korunma muhasebesi uygulanamaması sonucu kârlarının önemli ölçüde dalgalanmasına sebep olacaktır (Bal ve Öztürk, 2013, s. 8).

3.3 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİNİN FİNANSAL TABLOLARDA RAPORLANMASI

İşletmeler, riskten korunma amaçlı veya alım satım amaçlı türev sözleşmelerine taraflar olup, değerlendirme sonuçlarını sözleşmelere taraf olma amacıyla finansal tablolarda rapor etmektedirler. Özün önceliği ilkesi, işlemlerin dikkate alma ve bunlarla ilgili değerlendirmeleri yapma zorunluluğunu ifade etmektedir (Ataman 2005, s.9).

3.4 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ

Dolayısıyla, risk dengelemesinden kaynaklanan kazanç veya kayıp, farklı muhasebe dönemleri için gelir tablosunda muhasebeleştirilmekte ve bu da muhasebe tutarsızlıklarının artmasına neden olmaktadır (Türel 2008, s. 30).

Korunan kalem; (a) işletmeyi gerçeğe uygun değerinde veya gelecekteki nakit akışlarında değişiklik riskine maruz bırakan bir işletme; (b) bir varlık, borç, kesin taahhüt, yüksek ihtimalli tahmin işlemi veya yabancı bir operasyonda net yatırımdır (IAS, 36).

Riskten korunma muhasebesi uygulaması isteğe bağlıdır. İşletmeler isterlerse, ister istemezlerse riskten korunma kalemi ve riskten korunma aracı üzerindeki kazanç ve kayıpların gelir tablosunda farklı zamanlarda raporlanması sonucunda periyodik olarak kâr dalgalanmalarına neden olabilmektedir (Türel 2008, s.31).

Riskten korunma muhasebesi uygulaması, riskten korunma ilişkisi sona erdiğinde, riskten korunma koşullarından herhangi biri gözlemlenmemişse veya riskten korunma ilişkisi sona erdiğinde sonlandırılmaktadır (Akgül ve Akay 2004, s.196).

3.5 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA TÜRLERİ

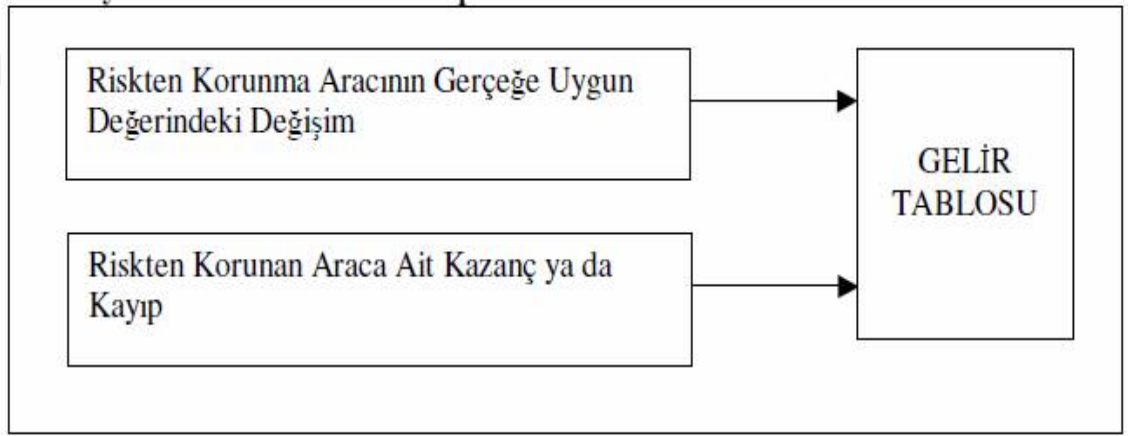
Finansal riskten korunma türleri aşağıda açıklanmaktadır.

3.5.1 Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma

Gerçeğe uygun değer riskinden korunma, mevcut bir varlığın gerçeğe uygun değerindeki değişimlere, bir yükümlülüğe veya bilançoda bulunmayan kesin bir taahhüdüne karşı korumayı içermektedir (Ercan ve Ban 2009, s.180-197).

Gerçeğe uygun değer riskinden korunmanın finansal tablolar üzerindeki etkisi Şekil 3.1 yardımı ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Şekil 3.1: Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunmada Ortaya Çıkan Kazanç ya da Kaybın Gelir Tablosunda Raporlanması Süreci

Kaynak: Ercan ve Ban 2009, s.180-197

Şekil 3.1'deki gerçeğe uygun değer riskinden korunma amaçlı olarak riskten korunma aracının kazancı veya zararı gelir tablosunda riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değerindeki değişimin gelir tablosunu etkilediği dönemde veya dönemlerde gösterilmektedir.

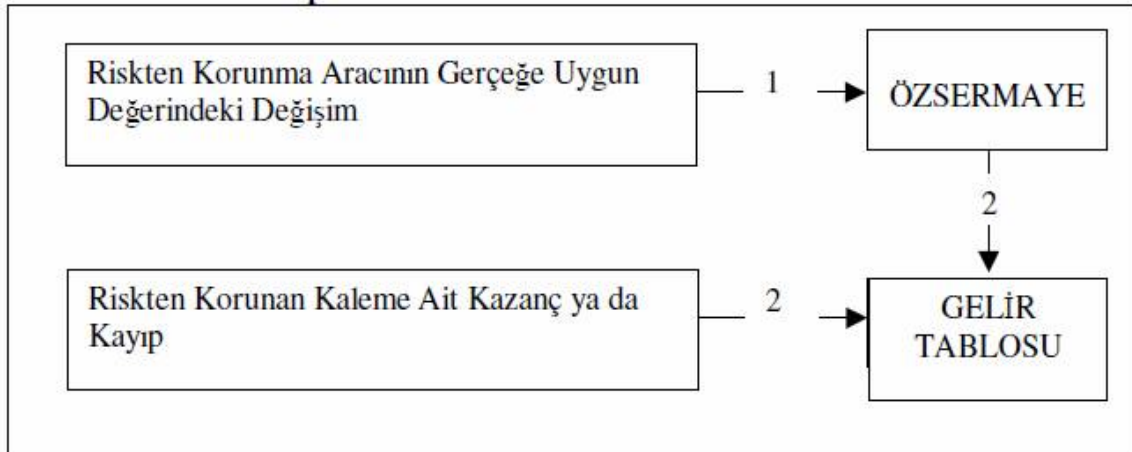
3.5.2 Nakit Akış Riskinden Korunma

Nakit akış riskinden korunma önlemlerine karşı korunma, belirli bir risk ile ilişkilendirilebilecek gelecekteki olası işlemlerin nakit akışlarındaki değişikliklere karşı bir varlık veya borçtur veya korunmadır. Başka bir deyişle, henüz kesin olmayan ancak gelecekte gerçekleşmesi muhtemel olan varlıklar, borçlar veya işlemler sonucunda ortaya çıkacak olan nakit akışlarının korunmasıdır. Nakit akışlarının hedge edilmesi,

gelecekteki nakit akışlarını etkileyebilecek değişken unsurların, özellikle fiyat, maliyet ve faiz açısından korunmasını içermektedir (Başbilici 2006, s.2).

Ertelenecek işletmenin türev sözleşmesinin rayiç değerindeki değişiklikten kaynaklanan kazanç veya kayıp değerlendirme günündeki gelir tablosunda rapor edilmemektedir. Bu ertelenmiş kar veya zarar, henüz kesinleşmemiş ancak gelecekte oluşması muhtemel varlıklar, borçlar veya işlemler nedeniyle ortaya çıkacak nakit akımlarının gelir tablosundan etkilendiği dönemde veya dönemlerde gelir tablosunda rapor edilmektedir. Dolayısıyla, riskten korunma amaçlı varlığın kazanç veya zararı ve riskten korunma aracının gerçeğe uygun değer değişiklikleri aynı dönemde veya dönemlerde gelir tablosuna yansıtılmaktadır (Türel 2008, s.38).

Şekil 3.2: Nakit Akış Riskinden Korunmada Ortaya Çıkan Kazanç ya da Kaybın Gelir Tablosunda Raporlanması Süreci

Kaynak: Ercan ve Ban 2009 s.180-197

IAS-39'a göre, riskten korunma enstrümanındaki kazanç veya zararın etkisiz kısmı gelir tablosunda rapor edilmektedir. Beklenen işlemin daha fazla gerçekleşmesinin beklenmemesi durumunda, nakit akışı riskinden korunma işlemine son verilmeli ve şu ana kadar ertelenen kazanç veya kayıplar gelir tablosuna aktarılmalıdır.

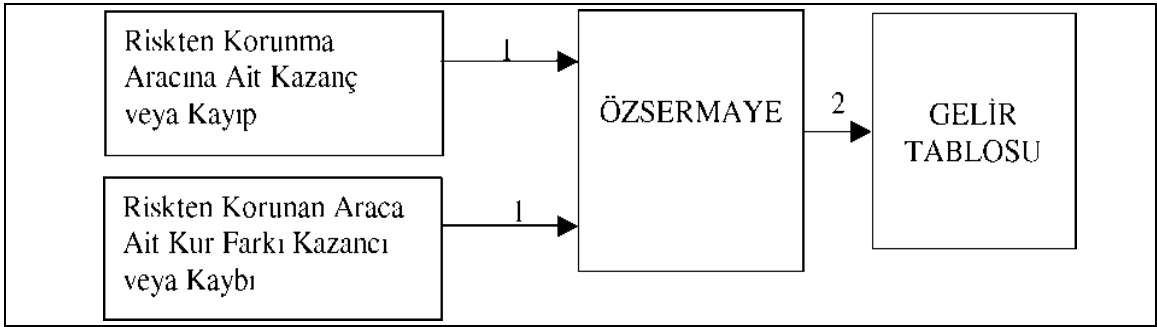
Gelecekte satın alınacak varlığın değerine karşı korunma durumunda, ertelenmiş kazanç veya zararı gelir veya gider olarak kaydetmek için üç yöntem uygulanabilmektedir. Bunlardan ilki, satın alma tarihinde doğrudan gelir veya giderlere dönüştürülecek olan

ertelenmiş kazanç veya zarardır. Başka bir deyişle, herhangi bir kazanç veya kayıp, varlık satın alındığında gelir tablosuna transfer edilmektedir. İkinci yöntem, ertelenmiş kazancı veya zararı varlığın faydalı ömrü boyunca gelir veya giderlere dönüştürmektir. Üçüncü yöntem ise varlığın maliyetindeki ertelenmiş kazanç veya zararı dikkate almaktır. Bu yöntem uygulandığında, edinilen varlığın maliyeti türev ürün sözleşmesinin kazancından daha az veya daha azdır. Bu yöntemin seçimi sonucunda, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin maliyete dayalı prensibi ilkesi ele alınmaktadır. Maliyet esasına göre; genel bir kural olarak, satın alma değerlerini ifade eden maliyet değerleri, işletme tarafından edinilen varlık ve hizmetlerin muhasebeleştirilmesinde kullanılmaktadır. Ertelenmiş kazanç veya kayıp, varlığın maliyeti dikkate alındığında gelir tablosunda muhasebeleştirilmektedir. İkinci ve üçüncü yöntemler farklı yöntemler gibi görünmekle birlikte, dönem karı / zararı açısından açıkça aynıdır (Erdamar ve Basık 2006, s.6).

Şekil 3.3'te yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunmanın finansal tablolar üzerine etkileri açıklanmaya çalışılmıştır.

Şekil 3.3: Yurtdışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunmada Ortaya Çıkan Kazanç ya da Kaybın Gelir Tablosunda Raporlanması Süreci

Kaynak: Ercan ve Ban 2009 s.180-197

Örneğin, hizmet sektöründe faaliyet gösteren A işletmesi, 1 Aralık 2006'da 100.000 ABD Doları ödemiş ve ABD'de % 20'lik bir hissedar olmuştur. Şirketin döviz kurundaki olumsuz değişimler (doların değer kaybı) nedeniyle yatırımının değer kaybedeceğini düşünmektedir. Böyle bir durumda, A İşletmesi, tarafın döviz satım vadeli işlem

sözleşmelerine taraf olan 100.000 ABD Doları tutarındaki (sözleşmenin yenilenmesiyle) taraf olan yabancı işletmedeki net yatırım riskinden korunacaktır. Koruma amacıyla yapılan sözleşmelerden doğan kazanç veya kayıplar ertelenmektedir. Ertelenmiş kazanç veya kayıp, vadeli işlemin gerçekleştiği vadeli işlem sözleşmesinin sonunda değil gelir tablosunda muhasebeleştirilmektedir.

3.6 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ İLE İLGİLİ KOŞULLAR

Riskten korunma muhasebesi uygulamak için tüm standartlarda bir takım koşullar getirilmiştir. Ancak, bazı düzenlemelerin gereklilikleri diğer düzenlemelerden farklıdır. Her koruma türü için gereklilikler FAS 133'te ayrı olarak belirtilmiştir.

Kur Riskinden Korunma

Nihai Taahhütün Korunması standardın gerçeğe uygun değer koruması için gereken tüm şartlar bu tür koruma için geçerlidir.

Yukarıda belirtilen riskten korunma amaçlı Satılmaya Hazır Menkul Değerlerin gerçeğe uygun değerinden korunma için gereken tüm şartlar ve a) yatırımcının fonksiyonel para biriminde işlem gören ve bir borsada işlem görmeyen menkul kıymetler, b) sahip olduğu kâr payı ve diğer nakit akışları hepsinin menkul kıymetlerin satışı sonucu edinilmesi beklenen para birimi ile aynı para biriminde belirtilmesi gerekmektedir.

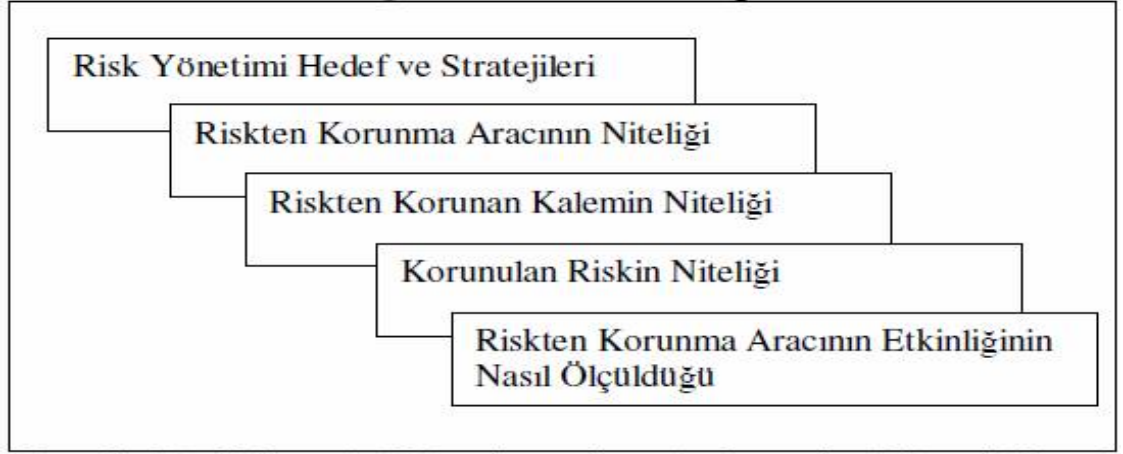
Potansiyel Faaliyetlerin Nakit Akışlarının Korunması a) Riskten korunma işleminde kullanılan para birimi Standartta daha önce belirtilen nakit akışı koruması için gereklidir. b) Riskten korunma işleminin yalnızca yabancı para biriminde tahmin edilen bir işlem grubundan oluşması durumunda, döviz cinsinden nakit girişleri ve nakit çıkışları aynı grupta sınıflandırılmamaktadır.

Riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için standartlarda listelenen tüm koşulların aynı anda karşılanması gerekmektedir. Riskten korunma muhasebesi, şartlardan biri karşılanmadıkça uygulanamamaktadır. Riskten korunma muhasebesi uygulandığında, bu koşullardan biri ortadan kalkmış olsa bile, riskten korunma muhasebesi uygulaması sonlandırılmaktadır (Türel 2008, s.55).

3.6.1 Belgelendirme

Standartların tümünde, belgelendirmenin tam olarak neleri kapsadığı ile ilgili bir bilgi ve örnek verilmemektedir. Belgelendirmenin neleri kapsayabileceği Şekil 3.4'te yer almaktadır.

Şekil 3.4: Risk Yönetim Hedef ve Stratejileri

Kaynak: John McDonnell, "Hedge Accounting under International Financial Reporting Standards", Accountancy Ireland, April 2004, s.8.

Riskten korunma için gerekçe açıklanmalıdır. Bu açıklama, riskten korunma işleminin işletmenin risk yönetimi hedefi ve stratejisi ile tutarlı olduğuna dair kanıt içermelidir. Riskten korunma türünün açıklaması dahil edilmelidir. İşletme ne tür bir riskin korunduğunu açıklamalıdır. Örneğin; faiz oranı riski, kur riski, kredi riskidir. Belgeler, riskten korunma etkinliğinin nasıl ölçüldüğü hakkında ayrıntılı bilgi içermelidir (Erdoğan 1995, s.10).

İşletme nakit akışından korunmak istiyorsa; gelecekteki işlemlerin öngörülmesini destekleyen ve işletmenin kar ve zararını etkileyecek nakit akışlarında değişikliklere yol açacak bir sertifika sağlamalıdır. Beklenen gelecekteki eylem için zaman ve miktar belgelenmelidir (Ersoy 2011. s. 25).

3.6.2 Riskten Korunmanın Etkin Olması

IAS-39'a göre, riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerindeki veya nakit akışındaki değişimin karşılanması ya da nakit akışlarındaki aracın oldukça etkili olması beklenmektedir. Standartlarda oldukça etkilemek karşıtı ifadesiyle, riskten korunma aracının, riskten korunan kalemin kazancını veya zararını % 80 ile % 125 arasında kapsaması beklenmektedir. Etkin riskten korunma etkinliği % 125'in (% 140) üzerinde olduğunda, etkin kısım (% 125) riskten korunma muhasebesini uygular ve etkin olmayan kısım (% 15) riskten korunma muhasebesine uygulanamamaktadır (Türel 2008, s.57).

3.6.3 Nakit Akış Riskinden Korunmada Tahmini İşlemin Gerçekleşme İhtimalinin Yüksek Olması

Tahmini işlemin nakit akış riskinden korunma işleminde gerçekleşme ihtimalinin yüksek olması riskten korunma muhasebesinin uygulanmasında, Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Esas ve Kurallar Hakkında Tebliğ'de; No: 19'da bu tebliğe göre nakit akış riskinden korunma sözleşmelerine ilişkin bazı özel hükümler vardır. Bu hükümlerden (SPK, m.8):

- i. Beklenen gelecekteki işlemlerin niteliği, tarihi ve diğer gereklilikleri önemli ölçüde belirlenmelidir.
- ii. Beklenen gelecekteki işlemlerin olasılığı, işlemin niteliği, tarihsel veriler ve diğer yasal ve ekonomik koşullar açısından güçlü olmalıdır.

Hükümler, nakit akış riskinden korunma önlemleri olarak kabul edilebilecek sözleşmelerin şart olduğu kabul edilmektedir.

3.7 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ İLE İLGİLİ FİNANSAL TABLOLARDA YAPILMASI GEREKEN AÇIKLAMALAR

Riskten korunma muhasebesi isteğe bağlı (seçimlik) olduğundan, riskten korunma amaç ve stratejileri hakkındaki bilgilere ek olarak riskten korunma muhasebesinin finansal tablolara etkilerini anlamak için bazı açıklamalar yapılmalıdır. Riskten korunma muhasebesi ile ilgili finansal tablolarda ifşa etme şartları UFRS-7'de belirtilmiştir.

Nakit akış riskinden korunmak amacıyla türev ürün sözleşmelerine taraf olan işletmeler standart tarafından açıklanması istenen yukarıda bilgilere ek olarak (UFRS, s.23);

- i. Önceden korunmuş ancak artık gerçekleşmesi beklenmeyen, beklenen işlemin niteliği,
- ii. Dönem içinde özkaynaklarda muhasebeleştirilmiş tutarı,
- iii. Gelir tablosunda gelir tablosunda yer alan tutarı,
- iv. Dönem boyunca, özkaynaklardan elde edilen ve yüksek olasılıkla tahmin edilen işlemin konusu olan başlangıç maliyetine veya finansal olmayan varlık veya yükümlülüklerin diğer defter değerlerine eklenen tutarları ifşa etmeleri gerekmektedir.

İşletme, sahip olduğu finansal varlığın gerçeğe uygun değeri ve finansal borç kalemleriyle ilgili aşağıdaki bilgileri açıklamaktadır:

- i. Finansal tablolarda muhasebeleştirilen veya muhasebeleştirilen gerçeğe uygun değer, aynı enstrümanın gözlemlenebilir ve cari piyasa işlemlerinde fiyatlar tarafından desteklenmeyen ve dayanmayan varsayımlara dayalı bir değerlendirme yöntemi kullanılarak tahmin edilmektedir.
- ii. Gerçeğe uygun değerde, yukarıda belirtilen değerlendirme tekniği kullanılarak tahmin edilen ve dönem içinde kar veya zararda muhasebeleştirilen toplam değişimdir. Riskten korunma muhasebesi, şartlardan biri karşılanmadıkça uygulanamamaktadır.

3.8 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Riskten korunma muhasebesi ile ilgili düzenlemeler, finansal araçlar ve türev sözleşmelerle ilgili yayımlanan uluslararası ve ulusal muhasebe standartlarına dahil edilmiştir. Bu kuruluşların tümü tarafından yayımlanan standartlar genel olarak doğada benzer olsa da, bazı küçük farklılıklar vardır (Doğanoğlu 2014, s.48).

Riskten korunma muhasebesi kuralları ilk olarak ABD Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB 133 Türev Araçlar ve Riskten Korunma İşlemleri) tarafından yayımlanmıştır. İlerleyen dönemlerde UMS 39, finansal araçların muhasebe ve ölçümünü içeren Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından yayımlanmıştır. Bu sözleşme kapsamında riskten korunma muhasebesi de incelenmekte ve IASB tarafından yayımlanan Uluslararası Muhasebe Standardı (IAS) 39 ve Uluslararası Finansal Raporlama Standardı (IFRS) 7 esas alınmaktadır (Doğanoğlu 2014, s.48).

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, Kasım 2008'de finansal araçlar için daha anlaşılır ve anlaşılması kolay muhasebe ve ölçüm hükümlerinin oluşturulması ve UMS 39'un hükümlerinin iptal edilmesi ve IFRS 9'un hükümlerinin kaldırılması için bir çalışma başlatmıştır. Kasım 2009'da yayımlanan IFRS 9, finansal araçların sınıflandırılmasını ve ölçülmesini düzenler, ancak finansal riskten korunma muhasebesi ile ilgili hükümler tamamlanmamıştır. Yönetim Kurulu'ndaki riskten korunma muhasebesi bölümü hazırlıklarının devam ettiği ve IFRS 9'un 2015 yılında yürürlüğe gireceği açıklanmıştır. Bu amaçla UMS 39 hükümlerinin IFRS 9'un riskten korunma muhasebesinde yayımlanma tarihine kadar geçerli olacağı açıklanmıştır (Doğanoğlu 2014, s.49).

TMSK tarafından yayımlanan muhasebe standartlarına uygun olarak, Türkiye'de riskten korunma muhasebesiyle ilgili en son düzenleme TMSK tarafından yayımlanan TMS 39'dur (Doğanoğlu 2014, s.49).

3.9 TMS 39 KAPSAMINDA FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ

Çalışmaların çoğunda, TMS 39'un türev ürünlerin muhasebeleştirilmesinde muhasebe alanında önemli bir gelişme olduğu ve riskten korunma muhasebesiyle ilgili sorunlara yönelik çözümler olduğu düşünülmüştür. TMS 39'da uygulama yapılmadan önce finansal tablolardan çıkarılmıştır, dolayısıyla risk yönetiminin etkileri finansal tablolara çok az yansımaktadır. TMS 39'dan önceki muhasebe uygulamaları, finansal araçların karmaşık ve sürekli gelişimine ayak uyduramamıştır. Gelişmiş muhasebe ve ölçüm kuralları çerçevesinde, risklerin finansal tablolarda etkin bir şekilde sunulması finansal bilgi kullanıcıları ve özellikle karar alma sürecinde finansal tabloları inceleyen yatırımcılar için büyük önem taşımaktadır. TMS 39'un amacı, finansal riskten korunma amaçlı muhasebe amacıyla türev finansal araçların tanınması ve türev araçların gerçeğe uygun değerinde ölçülmesini içeren finansal araçların tanınmasını sağlamaktır (Doğanoğlu 2014, s.56).

TMS 39'a göre raporlama yapan işletmeler açısından finansal tablolara finansal riskten korunma ilişkisinin yansıtılması, korunan kalemin ve korumayı sağlayan aracın finansal tablolarda gösterimi, sıkça karşılaşılan problemler arasındadır. (Akkaş, 2010). Diğer bir deyişle, finansal riskten korunma işlemlerinde muhasebe uygulamasındaki temel amaç, kayıp dönemsel gelir tablosuna yansıtılmasıdır (Doğanoğlu 2014, s.57).

TMS 39 kapsamında risk ve belirsizliği gidermeye yönelik araçlar finansal riskten korunma araçlarından; riske ve belirsizliğe maruz kalan maddeye riskten korunma konusu kalem denmektedir (Doğanoğlu 2014, s.57).

Belirlenmiş kriterler karşılandığında, TMS 39 işletmelerin belirli bir muhasebe uygulaması olan riskten korunma muhasebesi uygulamasına izin vermektedir. Bu muhasebe uygulamasında normal muhasebe ilkelerinin gerektirdiğinden farklı bir raporlama yapılmaktadır. Riskten korunma muhasebesinin amacı, riskten korunma aracının ve riskten korunan kalemin kâr veya zarardaki muhasebe etkilerini doğru bir şekilde karşılaştırmaktır. Riskten korunma aracı üzerindeki kazanç ve kayıpların gelir tablosunda farklı zamanlarda raporlanması sonucunda periyodik olarak kâr dalgalanmalarına neden olabilmektedir (Türel 2006, s.30).

Riskten korunma ilişkisinin süresi dolduğunda riskten korunma muhasebesi, riskten korunma için gerekli koşulların yerine getirilmemesi veya riskten korunma ilişkisinin iptal edilmesi durumunda sona ermektedir. TMS 39'da, üç tür riskten korunma türü tanımlanmıştır ve bu tür riskten korunma için muhasebe türleri değişkendir (Özalp 2003, s.25).

3.9.1 Finansal Riskten Korunma Muhasebesinin Türkiye Uygulamalarının Tespiti

Türev ürünlerin kullanımı gelişmiş pazarlarda daha yaygın olduğundan, bu ürünlerin yurt dışında kullanımı ile ilgili çalışmalar daha yaygındır. Örneğin, Clark ve Judge (2007), döviz cinsinden borçlanmanın riskten korunmadaki konumunu daha iyi anlamak için bir çalışma yürütmüştür (Sezgin 2009).

3.10 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİNİN ETKİNLİĞİ

IAS 39 uyarınca, riskten korunma etkinliğinin güvenilir bir şekilde ölçülmesi gerekmektedir. Bu nedenle, FAS 133 uyarınca, finansal tablolar hazırlanırken veya ortaya çıkan hesaplar (gelir ve giderler) kaydedildiğinde etkinlik en az üç ayda bir ölçülmelidir. IAS 39 kapsamında, işletme riskten korunmanın etkinliğini en azından geçici veya yıllık finansal tablolarını hazırladığı dönemde değerlendirmelidir. Riskten korunma muhasebesinin uygulanması için koruma cihazı ile koruma maddesi arasında bir koruma faaliyetinin varlığı gereklidir. Bu riskten korunma faaliyeti, finansal tabloların hazırlanma döneminde asgari olarak düzenlenmelidir (Okudan 2010).

UMS 39 riskten korunma muhasebesi, etkinliği ölçmek için iki farklı testin uygulanmasını gerektirmektedir. Bu testler; ve gelecek geçirmez testlerdir. Gelecekteki hedge işlemlerinde etkinliğin ölçülmesi; riskten korunma araçlarının gelecekteki riskten korunma amaçlı varlıkların veya yükümlülüklerin değerinde kazanç veya artışların bu riskten korunma işleminin başlangıcından itibaren riskten korunma döneminde karşılanıp karşılanmadığını değerlendirmektedir. Geçmiş dönük test ise; finansal riskten korunmanın geçmiş belirli bir dönemindeki, riskten korunmanın etkin olup olmadığı tespit etmektedir (Ateş 2011, s. 86).

Standart, riskten korunma muhasebesinin etkinliğini ölçmek için tek bir yöntem belirtmese de, farklı yöntemlerin kullanılmasına da izin vermektedir. Kawaller ve Coughlan'a göre, finansal riskten korunma muhasebesinin uygulanmasında en katı şartlar, finansal riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerindeki veya nakit akışındaki değişimin yüksek etkili olması gerektiğidir (Yenilmez 2015, s.38).

IAS 39 şirketlerin kendi risk yönetim stratejilerine uyumlu yöntemleri seçebileceğini vurgulayarak, etkinliğin ölçümünde kesin bir yöntem belirtmemiştir. Bu nedenle, UMS 39'un 147. Maddesi uyarınca, riskten korunma stratejisine göre riskten korunmanın etkinliğini ölçmek için işletmeler farklı yöntemler uygulayabilir. Bununla birlikte, bu yöntem hem mantıklı olmalı hem de şirketler finansal riskten korunmanın etkinliğini ölçmek için tüm riskten korunma dönemlerinde aynı yöntemi uygulamaya devam etmelidir (Ateş 2011, s.86).

Regresyon analizi yöntemi, geçmiş veriler ışığında, değişken değişken risk korumalı varlık ile bağımsız bir değişken olan risk koruma aracı arasında etkin bir koruma ilişkisinin olup olmadığını belirlemede yardımcı olan bir yöntemdir. Regresyon analizi bu değişkenler arasındaki ilişkinin analizinde bir değişkenin değerini ve diğer değişkenin değerini belirlemeyi veya tahmin etmeyi sağlamaktadır (KPMG 2011, s.5-6). Kısaca regresyon analizi işletmelere bu iki değişken arasındaki ilişkinin ifade edildiği bir denklem sunmaktadır.

IAS 39 uyarınca, riskten korunma etkinliği güvenilir bir şekilde ölçülmelidir. Riskten korunma muhasebesinin uygulanması için koruma cihazı ile koruma maddesi arasında bir koruma faaliyetinin varlığı gereklidir. Bu riskten korunma faaliyeti, finansal tabloların hazırlanma döneminde asgari olarak düzenlenmelidir. IAS 39, şirketlerin kendi risk yönetimi stratejileriyle uyumlu yöntemleri seçebileceklerini ve etkinliklerini ölçmek için kesin bir yöntem belirtmediklerini vurgulamaktadır. IAS 39'un 147. maddesine göre riskten korunma stratejisinin risk yönetim stratejisine göre riskten korunma etkinliğini ölçmek için farklı yöntemler uygulamak mümkündür. Ancak, bu yöntem hem mantıklı olmalı hem de tüm finansal riskten korunma dönemleri için tercih edilen yöntemi uygulamaya devam etmelidir (Köksal 1995, s.357).

Muhasebe standartları pratikte uygulanmalı ve standarda uygulanması gereken işin maliyeti standardın uygulanmasının faydalarından daha az olmamalıdır. Bu nedenle, riskten korunma faaliyetlerinin tespiti için gerekli olan etkin bir veri setinin yaratılmasındaki ve standartta birden fazla ölçüm yönteminin uygulanmasına izin verilmesi, verimlilik ölçüm sorunlarına neden olmaktadır. Ek olarak, bu kargaşanın çözümünde IAS 39'daki faaliyetin nasıl yapılacağına dair bir örnek dahil edilmelidir (Yenilmez 2015, s.40).

3.11 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİNİN SONA ERMESİ

Riskten korunma işleminin etkin olmadığı kabul edilirse, UMS 39 uyarınca riskten korunma muhasebesi başvurusunun riskten korunma muhasebesinin sona ermesinden sonraki süreler için feshedilmesi gerekmektedir. Özet olarak, riskten korunma faaliyeti sona erdiğinde, riskten korunma işlemi de sona ermektedir. Ancak, bu faaliyet gerekliliği dışında, bazı durumlarda, riskten korunma işleminin sona erdirildiği varsayılmaktadır (Ateş 2011, s.89). Örneğin; finansal riskten korunma konusu kalemin vade tarihinde elden çıkarılması durumunda; benzer bir şekilde, tahmini bir işlemin finansal riskten korunurken tahmini işlemin meydana gelmemesi halinde, finansal riskten korunma ilişkisinin iptal edilmesi ya da riskten korunma şartlarından herhangi birine uyulmaması veya yerine getirilmemesi halinde finansal riskten korunma muhasebesi sona ermektedir (Akgül ve Akay 2004, s.196).

Bunlara ek olarak; riskten korunma aracının sona ermesi veya elden çıkarılması riskten korunma işleminin sona ermesiyle sonuçlanacaktır. Benzer şekilde, nakit akışı riskinden korunan tahmini bir işlemin gerçekleşmesinin beklenmemesi durumunda, söz konusu işlem için riskten korunma muhasebesi sona erdirilmelidir (Ateş 2011, s.89). Bununla birlikte, finansal riskten korunma, riskten korunma ilişkisini, daha önce belgelenmesi şartıyla, riskten korunma ilişkisini sürdürmenin başka bir yolunun kullanımıyla sonlandırılması gerekmemektedir. Ek olarak, işletme farklı bir riskten korunma ilişkisi durumunda riskten korunmayı sonlandırabilmektedir (Ateş 2011, s. 90).

4. FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ UYGULAMALARI

Riskten korunma muhasebesi dünyanın birçok gelişmiş ülkesinde yaygın olarak kullanılmasına rağmen, ülkemizdeki kullanımı türev finansal araçların kullanımındaki artışla ilişkilendirilmiştir.

4.1 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ İLE İLGİLİ LİTERATÜR TARAMASI

Türev finansal araçların özellikle riskten korunma amaçlı kullanımındaki artışla birlikte riskten korunma muhasebesi uygulanmaya başlanmıştır.

Önce, (1995), “Türev Ürünlerin Muhasebe Sorunları ve Bankalar İçin Muhasebeleştirme Şekilleri” adlı çalışmasında türev ürünlerin muhasebeleştirilmesi ile ilgili sorunları ve bankalardaki muhasebeleştirme şekillerini incelemiştir.

Parlakkaya, (2003), “Finansal Türev Ürünler İle Mali Risk Yönetimi Ve Muhasebe Uygulamaları” adlı çalışmasında türev ürünleri, finansal riskleri, türev ürünlerin finansal riskten korunma ile ilgili işlemlerini ve bu işlemlerin muhasebeleştirilmesini incelemiştir.

Doğanoğlu, (2014), “Finansal Riskten Korunma Muhasebesi Ve Türkiye uygulamalarının Tespiti” adlı çalışmasında türev işlemlerin finansal risk yönetimi açısından değerlendirilmesini ve muhasebeleştirme uygulamalarını incelemiştir.

Sabuncu, (2015), “Riskten Korunma Amaçlı Türev Araçların TMS/TFRS Kapsamında Muhasebeleştirilmesi Ve Uygulaması” adlı çalışmasında TMS ve TFRS kapsamında riskten korunma muhasebesini ve finansal tablolarda gösterilmesini incelemiştir.

4.2 FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİNİN UYGULANMASI

TDHP’de türev finansal araçların tanınmasına ilişkin hesap bulunmamaktadır. Dolayısıyla, riskten korunma amaçlı ve alım satım amaçlı türev finansal araçlar kullanmaları durumunda muhasebe uygulamalarında bilanço dışı hesaplar

kullanılmaktadır. Türev finansal araçları hem alım satım hem de riskten korunma amaçlı kullanan ve muhasebe uygulamalarında bilanço dışı hesapları kullanmayan ancak bu konuya en yakın ilgili hesapları kullanan şirketler bulunmaktadır. Bu uygulamalar finansal riskten korunma muhasebesi uygulamalarına benzemez, bunun yerine finansal araçların ve menkul kıymetlerin muhasebe uygulamalarına benzemektedir (Sabuncu 201, s.151).

Türkiye, 2014 yılında Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanmış ancak yeni taslak Tek Düzen Hesap Planı'nın işleyişi ile ilgili resmi hesaplar ve türev ürünler vermemiştir. TNSA başvurusu genel Tebliğinde bu hesaplarla yapılan kayıtlar, türev ürünler ve riskten korunma muhasebesi ile ilgili düzenlemeleri içeren TMS / TFRS ve vergi mevzuatı ile daha uyumludur. Bu bölümde, riskten korunma muhasebesi ile ilgili çalışmalar yeni Tekdüzen Hesap Planı açısından ele alınmıştır. Yeni dönemde, riskten korunma muhasebesi ile ilgili uygulamaların nasıl uygulanacağı üzerine bir öneride bulunulmuştur (Meriç 2017).

4.2.1 Finansal Riskten Korunma Muhasebesi ile İlgili Hesaplar

Yeni Tek Düzen Hesap Planı Taslağı'nda, Türev Finansal Varlıklar ve riskten korunma muhasebesi ile ilgili hesaplar ve bu hesapların işleyişine ilişkin bilgiler aşağıdaki gibidir (TMSK 2014).

4.2.1.1 (116) Türev finansal varlıklar

Bu hesap; alım satım amaçlı veya riskten korunma amaçlı olmaktadır. Eğer bir türev finansal varlık edinmenin ilk maliyeti sıfır ise, bu hesap için bir hesap yapılmaz ve bilanço doğrudan bilanço dışı hesaplarda izlenmektedir. Değerleme konusu varlıklardan kaynaklanan Muhasebe Standartları hükümlerine uygun olarak oluşan farkların oluşması, bilanço dışı türev finansal araçlarda izlenmektedir. Değerleme farkları, bu hesaba, Türkiye için Muhasebe Standardı'nın karelerdeki faizle gelir veya özkaynaklara ilişkin ilgili hükümlerini kaydeder. Türev sözleşmelerin alınmasında alınması gereken ilk mevduat veya primi gerektiren türev ürünlerde yatırılan teminat ve primler de bu hesaba kaydedilmektedir (Meriç 2017).

4.2.1.2 (227) Türev finansal varlıklar

Bu hesap; alım satım amaçlı veya riskten korunma amaçlı, 12 aydan daha uzun bir süre tutmak amacıyla türev sözleşmelerinin izlenmesi amacıyla kullanılmaktadır. Eğer bir türev finansal varlık edinmenin ilk maliyeti sıfır ise, bu hesap için bir hesap yapılmaz ve bilanço doğrudan bilanço dışı hesaplarda izlenmektedir. Değerleme konusu varlıklardan kaynaklanan muhasebe standartları hükümlerine uygun olarak oluşan farkların oluşması, bilanço dışı türev finansal araçlarda izlenmektedir. Değerleme farkları bu hesaba kaydedilir, Türkiye Muhasebe Standartlarının ilgili hükümleri, ilgili çerçevelere uygun olarak faizler için gelir veya özkaynak hesaplarıyla ilişkilendirilmektedir (Meriç 2017, s.44).

4.2.1.3 (307) Türev finansal borçlar

Türkiye’de bilanço dışı türev finansal araçlara konu olan değerlendirme farklarından kaynaklanan borçlanma ve borçlanmalar, bu hesapta izlenen Muhasebe Standartları hükümleri uyarınca hesaplar izlenmektedir. Bu hesaba kaydedilen değerlendirme farkları, Standartlar veya özkaynak hesabı hükümleri çerçevesinde Türkiye ile ilgili muhasebe giderleri ile ilişkilendirilecektir.

(307) Türev Finansal Borçlar hesabının çalışması: Türkiye, türev sözleşmelerden kaynaklanan türev finansal borçların standartta tanımlandığı şekilde muhasebeleştirilmesi bunu dikkate alarak kayıt altına alınmaktadır. Borç, borcun kaldırıldığı veya yerine getirildiği zaman muhasebeleştirilmektedir.

4.2.1.4 (407) Türev finansal borçlar

Bilanço dışı takip edilen türev finansal araçlar ile Türkiye Muhasebe farklarından kaynaklanan yükümlülükler, standart hükümler çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulan muhasebe farkları pasif olarak izlenmektedir. Değerleme farkları, Türkiye Muhasebe Standardı ile ilişkilendirilen bu hesaba ilişkin harcamalarda veya ilgili mülk hükümleri uyarınca özkaynak hesabına göre kaydedilmektedir (Meri 2017, s.45).

4.2.1.5 (677) Finansman faaliyetiyle ilgili türev finansal araç kârları

Finansal riskten korunma amaçlı türev finansal araçlarının değerlendirme işlemlerinden doğan riskler ve riskten korunma amaçlı türev finansal işlemlerin sona ermesinden kaynaklanan kârlar bu hesapta takip edilmektedir.

4.2.1.6 (562) Türev finansal araçlar gerçeğe uygun değer farkları

TMS'de yer alan finansal araçların muhasebe ilkeleri uyarınca, türev ürünlerin değerlemesinde artış veya azalış, sonuç hesaplarına kaydedilmez, ancak özkaynaklarda takip edilecek tutarlar izlenmektedir. Nakit akış riskine karşı riskten korunma amacıyla yapılan türev sözleşmelerden kaynaklanan riskten korunma aracı ile riskten korunma enstrümanının riskten korunma bu hesapta izlenmektedir.

4.2.1.7 (687) Finansman faaliyetiyle ilgili türev finansal araç zararları

Riskten korunma amaçlı finansman faaliyetlerine ilişkin türev enstrümanların değerlendirme işlemlerinden kaynaklanan zararlar ve türev işlemlerin sona ermesinden kaynaklanan zararlar bu hesapta izlenmektedir.

(687) Finansman Faaliyetine İlişkin Türev Finansal Araç Zarar Hesabı: Finansman faaliyetine ilişkin türev finansal araçların gerçeğe uygun değerinde bir düşüş olması durumunda, söz konusu türev enstrümanlar borç hesabına yatırılırken bu hesaba borç tahakkuk ettirilmektedir. Nakit akış riskinden korunma amaçlı türev sözleşmelerden kaynaklanan farklar, bu hesapta değil, özkaynak grubundaki değil 562 Türev Finansal Araçlar Gerçeğe Uygun Değer Farkları hesabına kaydedilmektedir. Dönem sonunda, hesaba ait “690 Süren İşlemler Kar veya Zarar” hesabına aktarımında hesaba alacak kaydedilmektedir.

5. REEL SEKTÖR İŞLETMELERİNDE FİNANSAL RİSKTEN KORUNMA MUHASEBESİ UYGULAMALARI

Reel sektör, ulusal ekonomide tarım, sanayi ve hizmetler ana sektörlerinde üretici ve tüketici konumundaki bireylerin tümünü temsil eden kesimdir. Ulusal ekonomide tarım, sanayi ve hizmetler ana sektörlerine üretici ve tüketici konumundaki bireylerin tümünü temsil eden kesime “Reel Sektör” denir. Bu kesim tarafından gerçekleştirilen tasarruflar finansal kesim tarafından toplanır ve tekrar reel kesime kullanılır. Türkiye’deki reel sektörün yaklaşık %95’ni Küçük ve orta boy işletmelerden oluşmaktadır. KOBİ (Küçük Orta Boy İşletme) kavramının 3 farklı birim girmektedir. Bunlar; Mikro ölçekli işletmeler, küçük ölçekli işletmeler, orta ölçekli işletmeler olarak sınıflandırılmaktadır.

Bu bölümde finansal riskten korunma muhasebesi türleri ile ilgili uygulamalara yer verilmiştir.

5.1 GERÇEĞE UYGUN DEĞER RİSKİNDEN KORUNMAYA YÖNELİK UYGULAMA ÖRNEĞİ

Madencilik alanında faaliyet gösteren A işletmesi maden arama faaliyetlerinde kullanmak üzere, fonksiyonel para birimi dolar olan B işletmesinden 01.02.2018 tarihinde 600.000 Dolar değerindeki makineleri vadeli olarak satın almıştır. Vade tarihi 30.04.2018’dir.

A işletmesi kurların yükseleceğini tahmin etmekte ve kur riskine maruz kalmamak amacıyla makinenin teslim tarihi olan 30.04.2018 tarihinde ödeyeceği 600.000 Dolar için C işletmesi ile 1\$=3.80 TL kuru üzerinden bir futures sözleşmesi satın almıştır. A işletmesi tüm bu işlemler için 6.000 TL’lik bir komisyon gideri ödemiştir.

Sözleşme süreci boyunca kurlar aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

01.02.2018: 3.76

15.03.2018: 3.89

30.04.2018: 4.04

i. Futures sözleşmesinin nazım hesaplara kaydedilmesi

Sözleşmenin TL cinsinden tutarı;

$$600.000 \$ \times 3,80 \text{ TL} = 2.280.000 \text{ TL}$$

01.02.2018

930 Futures Sözleşmesinden Alacaklar	2.280.000
931 Futires Sözleşmesinden Borçlar	2.280.000

Bu kayıta geçerli olan spot döviz kuru esas alınmamaktadır. Çünkü finansal riskten korunma işlemlerinin ilk muhasebeleştirilmesi maliyet bedeli ile yapılmaktadır. A işletmesinin C işletmesi ile yaptığı vadeli işlem sözleşmesinde döviz kuru 1 ABD Doları = 3,80 ABD Doları olarak belirlenmiştir. Bu nedenle, türev finansal varlıkların değerini hesaplarken, spot döviz kuru değil, sözleşmede geçerli olan döviz kuru kullanılmaktadır.

ii. Futures sözleşmesi ile ilgili ödenen komisyonun kaydedilmesi

01.02.2018

116 Türev Finansal Varlıklar	6000
102 Bankalar	6000

iii. 15.03.2018 Tarihinde Futures sözleşmesinin kur değişimi nedeniyle gerçeğe uygun değer değişiminin muhasebeleştirilmesi:

$$600.000 \$ \times (3.89 \text{ TL}/\$ - 3.80 \text{ TL}/\$) = 54.000$$

15.03.2018

116 Türev Finansal Varlıklar	54.000
677 Finansman Faal. İlgili Türev Finansal Araç Kârları	54.000

Türev finansal araçların TMS kapsamında muhasebeleştirilmesinde, kur ve fiyat değişiminden dolayı ortaya çıkan değerlendirme farkları muhasebe kayıtlarına alınmaktadır. Bu dönemde piyasadaki kur oranı (1\$=3,89 TL) sözleşmede belirlenen kur oranından (1\$=5.80) daha fazla olduğu için A işletmesinin aldığı makinelerin değeri 54.000 TL artacaktır. İşletme şuanda korunan kalem olan, vadeli olarak aldığı makinesinin değerini 54.000 TL korumuştur.

- iv. 30.04.2018 Tarihinde Futures sözleşmesinin kur değişimi nedeniyle gerçeğe uygun değer değişiminin muhasebeleştirilmesi:

$$600.000 \$ \times (4,04 \text{ TL}/\$ - 3,89 \text{ TL}/\$) = 90.000$$

-----30.04.2018-----	
116 Türev Finansal Varlıklar	90.000
677 Finansman Faal. İlgili Türev Finansal Araç Karları	90.000

Bu dönemde piyasadaki kur oranı (1\$=4.04), 15.03.2018 Tarihindeki kur oranından (1\$=3.89) daha fazla olduğu için, A işletmesinin vadeli olarak almış olduğu makinesinin değeri 90.000 TL daha artacak ve toplamda bu makinenin değerindeki artış 144.000 TL olacaktır.

Bu Futures sözleşmesiyle ilgili vade sonunda yapılması gereken kayıtlar aşağıdadır.

Futures Sözleşme Bedeli :	2.280.000TL
Kur Farkı	600.000\$ x (4.04-3.80) 144.000 TL
Futures Sözleşmesinin Piyasa Fiyatı (600.000\$ x 4.04)	2.424.000 TL

A işletmesinin futures sözleşmesinde belirlenen fiyat ile (1 \$ =3.80 TL) 2.280.000 TL'ye aldığı makinelerin değeri artmış, makinelerin piyasa fiyatı 2.424.000 TL olmuştur. A işletmesi futures sözleşmesi satın almamış olsaydı, 2.280.000 TL'ye alabileceği malı 2.424.000 TL'ye alarak 144.000 TL kur zararına maruz kalacaktı. Fakat A işletmesi futures sözleşmesi satın aldığı için, 30.04.2018 tarihinde piyasa fiyatı 2.424.000 TL olan makineyi 2.280.000 TL'ye satın almıştır. A işletmesi bu durumda satın aldığı futures sözleşmesinden 144.000 TL kazanç sağlamıştır. Gerçekleştirilen bu

işlemin sonucunda, A işletmesi taraf olduğu futures sözleşmesi sayesinde vadeli olarak satın almış olduğu makinesini kur oranlarındaki artış riskinden korumuştur. Aynı zamanda da A işletmesi 144.000 TL'lik bir kazanç elde etmiştir.

A işletmesinin Futures sözleşmesi satın alması neticesinde, riskten korunarak sağladığı bu kazanç aşağıdaki gibi dönem kar veya zararı hesabına aktarılarak dönem sonunda kapatılmaktadır.

v. Futures sözleşmesi ile ilgili kazancın kaydedilmesi:

----- 30.04.2018 -----	
677 Finansman Faal. İlgili Türev Finansal Araç Karları	144.000
690 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Karı / Zararı	144.000

İşletme C işletmesinden 6.000 TL komisyon karşılığında futures sözleşmesi satın alarak, 6.000 TL maliyet ile 144.000 TL lik korunma sağlamıştır. İşletme gelecekteki kur oranlarının yükseleceğini tahmin ettiği için riskten korunma amaçlı olarak futures sözleşmesi satın almıştır. C işletmesi ise gelecekteki kur oranların yükselmeyeceğini beklediği için komisyon karı elde etmek için futures sözleşmesi satmıştır. Vade sonunda kur oranları yükselmiştir. C işletmesi sözleşme gereği A işletmesine 1\$= 3.80 TL den 600.000 \$ satmıştır. Bu işlem sonunda A işletmesi kur oranları yükseleceğinden ötürü maruz kalacağı 144.000 TL'lik zararı C işletmesine transfer etmiştir.

vi. Futures Sözleşmesinin nazım hesaplarda kapatılması

-----30.04.2018-----	
931 Futures Sözleşmesinden Borçlar	2.280.000
930 Futures Sözleşmesinden Alacaklar	2.280.000

vii.30.04.2018 Tarihinde A işletmesinin vadeli olarak satın aldığı makinenin bedelini B işletmesine ödemesidir.

-----01.09.2018-----

253 Tesis, Makine ve Cihazlar	2.424.000
102 Bankalar	2.280.000
116 Türev Finansal Varlıklar	144.000

C İşletmesinden aldığı 2.424.000 TL ile A işletmesi makine bedelini B işletmesine ödemiştir. Bunun 144.000 TL lik kısmı kur farkından kaynaklı olduğu için 116 Türev Finansal Varlıklar hesabında gösterilmiştir.

A işletmesinin aldığı makinelerin piyasa değeri, 01.02.2018 tarihinde, 2.256.000 TL (3.76 x 600.000) iken bu makinelerin piyasa değeri 30.04.2018 tarihinde 2.424.000 TL'ye yükselmiştir. Yani A işletmesinin aldığı makinelerin piyasa değeri 168.000 TL (2.424.000-2.256.000) artmıştır. A işletmesinin yaptığı futures sözleşmesinden elde ettiği kazanç da 144.000 TL'dir.

Yapılan bu futures işleminin etkinliğine baktığımızda, bu işlemin etkinliği %116'tir (168.000/144.000 = %116) ve bu oran TMS 39 da yer alan finansal riskten korunma muhasebesi etkinlik oranı olan %80-%125 aralığında olduğundan dolayı etkin bir finansal riskten korunma işlemi gerçekleşmiştir.

Futures sözleşmesi ile ilgili bilgilerin aşağıdaki gibi olması durumunda yapılması gereken gerçeğe uygun değer riskinden korunmaya yönelik uygulama örneği aşağıdaki gibidir;

Futures Sözleşmesi ile ilgili bilgiler aşağıdaki gibidir;

Futures Sözleşme Bedeli	: 600.000 \$
Futures Sözleşme Kuru	: 1\$ = 3,70
Komisyon	: 6.000 TL

Sözleşme süreci boyunca kurlar aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

01.06.2018: 3,60

15.07.2018: 3.90

01.09.2018: 4.50

- i. Futures sözleşmesinin nazım hesaplara kaydedilmesi Sözleşmenin TL cinsinden tutarı;

$$600.000 \$ \times 3.70 \text{ TL} = 2.220.000 \text{ TL}$$

-----01.06.2018-----	
930 Futures Sözleşmesinden Alacaklar	2.220.000
931 Futures Sözleşmesinden Borçlar	2.220.000

- ii. Futures sözleşmesi ile ilgili ödenen komisyonun kaydedilmesi

-----01.06.2018-----	
116 Türev Finansal Varlıklar	6000
102 Bankalar	6000

- iii. 15.07.2018 Tarihinde Futures sözleşmesinin kur değişimi nedeniyle gerçeğe uygun değer değişiminin muhasebeleştirilmesi:

$$600.000 \$ \times (3.70 \text{ TL}/\$ - 3.90 \text{ TL}/\$) = 120.000$$

-----15.07.2018-----	
116 Türev Finansal Varlıklar	120.000
677 Finansman Faal. İlgili Türev Finansal Araç Karları	120.000

Bu dönemde piyasadaki kur oranı (1\$=3.90 TL) sözleşmede belirlenen kur oranından (1\$=3.70) daha fazla olduğu için A işletmesinin aldığı makinelerin değeri 120.000 TL artacaktır. İşletme şuanda korunan kalem olan, vadeli olarak aldığı makinesinin değerini 120.000 TL korumuştur.

- iv. 01.09.2018 Tarihinde Futures sözleşmesinin kur değişimi nedeniyle gerçeğe uygun değer değişiminin muhasebeleştirilmesi:

$$600.000 \$ \times (3.90 \text{ TL}/\$ - 4.50 \text{ TL}/\$) = 360.000$$

-----01.09.2018 -----

116 Türev Finansal Varlıklar	360.000
677 Finansman Faal. İlgili Türev Finansal Araç Karları	360.000

Bu dönemde piyasadaki kur oranı (1\$=4.50), 15.07.2018 Tarihindeki kur oranından (1\$=3.90) daha fazla olduğu için, A işletmesinin vadeli olarak almış olduğu makinesinin değeri 360.000 TL daha artacak ve toplamda bu makinenin değerindeki artış 480.000 TL olacaktır.

Bu Futures sözleşmesiyle ilgili vade sonunda yapılması gereken kayıtlar aşağıdadır.

Futures Sözleşme Bedeli :	2.220.000 TL
Kur Farkı	600.000\$ x (4.50-3.70) 480.000 TL
Futures Sözleşmesinin Piyasa Fiyatı	600.000\$ x 4.50 2.700.000 TL

A işletmesinin futures sözleşmesinde belirlenen fiyat ile (1 \$ = 3.70 TL) 2.220.000 TL'ye aldığı makinelerin değeri artmış, makinelerin piyasa fiyatı 2.700.000 TL olmuştur. A işletmesi futures sözleşmesi satın almamış olsaydı, 2.220.000 TL'ye alabileceği malı 2.700.000 TL'ye alarak 480.000 TL kur zararına maruz kalacaktı. Fakat A işletmesi futures sözleşmesi satın aldığı için, 01.09.2018 tarihinde piyasa fiyatı 2.700.000 TL olan makineyi 2.220.000 TL'ye satın almıştır. A işletmesi bu durumda satın aldığı futures sözleşmesinden 480.000 TL kazanç sağlamıştır. Gerçekleştirilen bu işlemin sonucunda, A işletmesi taraf olduğu futures sözleşmesi sayesinde vadeli olarak

satın almış olduğu makinesini kur oranlarındaki artış riskinden korumuştur. Aynı zamanda da A işletmesi 480.000 TL lik bir kazanç elde etmiştir.

A işletmesinin Futures sözleşmesi satın alması neticesinde, riskten korunarak sağladığı bu kazanç aşağıdaki gibi dönem kar veya zararı hesabına aktarılarak dönem sonunda kapatılır.

v. Futures sözleşmesi ile ilgili kazancın kaydedilmesi:

----- 01.12.2018 -----		
677 Finansman Faal. İlgili Türev Finansal Araç Karları	480.000	
690 Sürdürülen Faaliyetler Dönem Karı / Zararı		480.000

İşletme C işletmesinden 6.000 TL komisyon karşılığında futures sözleşmesi satın alarak, 6.000 TL maliyet ile 480.000 TL lik korunma sağlamıştır. İşletme gelecekteki kur oranlarının yükseleceğini tahmin ettiği için riskten korunma amaçlı olarak futures sözleşmesi satın almıştır. C işletmesi ise gelecekteki kur oranların yükselmeyeceğini beklediği için komisyon karı elde etmek için futures sözleşmesi satmıştır. Vade sonunda kur oranları yükselmiştir C işletmesi sözleşme gereği A işletmesine 1\$= 3,70 TL den 600.000 \$ satmıştır. Bu işlem sonunda A işletmesi kur oranları yükseleceğinden ötürü maruz kalacağı 480.000 TL lik zararı C işletmesine transfer etmiştir.

vi. Futures Sözleşmesinin nazım hesaplarda kapatılması

-----01.09.2018-----		
931 Futures Sözleşmesinden Borçlar	2.220.000	
930 Futures Sözleşmesinden Alacaklar		2.220.000
-----		

vii. 01.09.2018 Tarihinde A işletmesinin vadeli olarak satın aldığı makinenin bedelini B işletmesine ödemesi.

-----01.09.2018 -----	
253 Tesis, Makine ve Cihazlar	2.220.000
102 Bankalar	2.700.000
116 Türev Finansal Varlıklar	480.000

C İşletmesinden aldığı 2.700.000 TL (600 000 \$) ile A işletmesi makine bedelini B işletmesine ödemiştir. Bunun 480.000 TL lik kısmı kur farkından kaynaklı olduğu için 116 Türev Finansal Varlıklar hesabında gösterilmiştir.

A işletmesinin aldığı makinelerin piyasa değeri, 01.06.2018 tarihinde, 2.160.000 TL (3.60 x 600.000) iken bu makinelerin piyasa değeri 01.09.2018 tarihinde 2.700.000 TL'ye yükselmiştir. Yani A işletmesinin aldığı makinelerin piyasa değeri 540.000 TL (2.160.000-2.700.000) artmıştır. A işletmesinin yaptığı futures sözleşmesinden elde ettiği kazanç da 540.000 TL'dir.

Yapılan bu futures işleminin etkinliğine baktığımızda, bu işlemin etkinliği %83'dur ($480.000/540.000 = \%83$) ve bu oran TMS 39 da yer alan finansal riskten korunma muhasebesi etkinlik oranı olan %80-%125 aralığında olduğundan dolayı etkin bir finansal riskten korunma işlemi gerçekleşmiştir.

5.2 NAKİT AKIŞ RİSKİNDEN KORUNMAYA YÖNELİK UYGULAMA

A Entegre Tavukçuluk A.Ş., yumurta ticareti ile uğraşmaktadır. Artan talep ihtiyacını karşılamak için yeni bir Kuluçka tesisi kurmak istemektedir. Kurmak istediği kuluçka tesisinde kullanmak üzere kuluçka makinesi almak istemektedir. Bu nedenle A işletmesi Fonksiyonel para birimi Euro olan B işletmesi ile kuluçka makinesini almak için alım sözleşmesi imzalanmıştır.

Sözleşme ile ilgili bilgiler aşağıdaki gibidir;

Sözleşme Tarihi : 01.02.2019
Makinenin Teslim Tarihi: 30.04.2019
Sözleşme Tutarı 300.000 €

A işletmesi kurların yükseleceğini tahmin etmekte ve bu nedenle nakit akış riskinden korunmak amacıyla makinelerin teslim tarihinde ödemek üzere C işletmesinden 300.000 € için 1 € = 5.90 TL kur oranı üzerinden bir Futures sözleşmesi satın almaktadır. A işletmesi bu sözleşme için 10.000 TL komisyon gideri ödemiştir.

Sözleşme süresi boyunca piyasa kur oranları şu şekilde oluşmuştur.

01.02.2019 1 € 5,96 TL
15.03.2019 1 € 6,18 TL
30.04.2019 1 € 6,68 TL

Bu örnek ile ilgili olarak yapılması gereken kayıtlar aşağıdaki gibidir.

- i. A işletmesiyle C işletmesinin Future sözleşmesi yapması ve sözleşmenin nazım hesaplara bilgi olarak kaydedilmesi:

-----01.02.2019-----

930 Futures Sözleşmesinden Alacaklar 1.770.000
931 Futures Sözleşmesinden Borçlar 1.770.000
300.000 € x 5.90 TL = 1.770.000

A işletmesinin ödediği komisyonun kaydedilmesi

-----01.02.2019-----

116 Türev Finansal Varlıklar 10.000
102 Bankalar 10.000

Yayınlanan TDHP Taslağı'na göre işletmenin türev finansal araç sözleşmeleriyle ilgili ödemiş olduğu teminat, prim ve komisyonlar 116 Türev Finansal Varlıklar hesabında takip edilmektedir.

- ii. 15.03.2019 Tarihinde Futures sözleşmesinin kur değişimi nedeniyle gerçeğe uygun değer değişiminin muhasebeleştirilmesi:

$$300.000 \text{ €} \times (5.90 - 6.18 \text{ TL}) = 84.000$$

-----15.03.2019-----	
116 Türev Finansal Varlıklar	84.000
562 Türev Fns. Arç. Gerç. Uyg. Değ. Fark.	84.000

15.03.2019 Tarihindeki kur oranı (1€ = 6.18 TL) sözleşmede geçerli olan kur oranından (1€ = 5.90 TL) yüksek olduğu için A işletmesinin aldığı makinelerin piyasa değeri 84.000 TL yükselmiş bulunmaktadır. A işletmesi şuanda makinelerini kur oranı riskine karşı 84.000 riskten korumuş ve değerini 84.000 TL arttırmıştır. TMS 39 a göre bu kazanç sözleşme süresi boyunca özkaynaklarda takip edilecek ve nakit akış riskinden korunma işleminin sonlandırılması ile gelir tablosunda yeniden sınıflandırılacaktır.

- iii. 30.04.2019 Tarihinde Futures sözleşmesinin kur değişimi nedeniyle gerçeğe uygun değer değişiminin muhasebeleştirilmesi:

-----30.04.2019-----	
116 Türev Finansal Varlıklar	150.000
562 Türev Fns. Arç. Gerç. Uyg. Değ. Fark.	150.000
300.000 € x (6.68 – 6.18 TL) = 150.000	

30.04.2019 Tarihindeki kur oranı, (1€ = 6.68 TL) 15.03.2019 tarihindeki kur oranından (1€ = 6.18 TL) yüksek olduğu için A işletmesinin aldığı makinelerin piyasa değeri 150.000 TL yükselmiş bulunmaktadır. A işletmesi şuanda makinelerini kur oranı riskine karşı 150.000 TL daha riskten korumuş ve değerini 150.000 TL arttırmıştır. TMS 39 a göre bu kazanç da sözleşme süresi boyunca özkaynaklarda takip edilecek ve nakit akış riskinden korunma işleminin sonlandırılması ile gelir tablosunda yeniden

sınıflandırılacaktır.

30.04.2019 Tarihinde A işletmesi ile C işletmesinin yapmış olduğu Futures sözleşmesinin sona ermesi:

Futures Sözleşme Bedeli :	1.770.000 TL
Kur Farkı :	$300.000 \times (6.68 - 5.90) = 234.000$ TL
Futures Sözleşmesinin Piyasa Fiyatı :	$300.000 \times 6.68 = 2.004.000$ TL

A işletmesinin sözleşmede belirlenen kur oranı (5.90 TL) ile 1.770.000 TL ye almış olduğu makinenin değerinde artış gerçekleşmiştir. Makinelerin piyasa fiyatı artık 2.004.000 TL olmuştur. A işletmesi C işletmesi ile Futures sözleşmesi yapmamış olsaydı 1.770.000 TL alabileceği makineleri, 234.000 TL kur farkına maruz kalarak 2.004.000 TL ye almak zorunda kalacaktı. Ancak A işletmesi Futures sözleşmesine taraf olduğu için 30.04.2019 tarihinde piyasa fiyatı 2.004.000 TL olan makineyi 1.770.000 TL ye satın almıştır. A işletmesi B işletmesine karşı vermiş olduğu yükümlülük taahhüdünü nakit akış riskine karşı 234.000 TL korumuş ve aynı zamanda 234.000 TL kar elde etmiştir.

Bu kazancın muhasebeleştirilmesi aşağıdaki gibi olmalıdır.

- iv. 30.04.2019 Tarihinde A işletmesinin daha önce B işletmesi ile alım sözleşmesi imzaladığı makinelerin bedelini ödemesi:

-----30.04.2019 -----	
253 Tesis, Makine ve Cihazlar	2.004.000
102 Bankalar	1.770.000
116 Türev Finansal Varlıklar	234.000

İşletme C işletmesinden 10.000 TL komisyon karşılığında futures sözleşmesi satın alarak, 10.000 TL maliyet ile 234.000 TL'lik korunma sağlamıştır. İşletme gelecekteki kur oranlarının yükseleceğini tahmin ettiği için riskten korunma amaçlı olarak futures sözleşmesi satın almıştır. C işletmesi ise gelecekteki kur oranların yükselmeyeceğini beklediği için komisyon karı elde etmek için futures sözleşmesi satmıştır. Vade sonunda

kur oranları yükselmiştir C işletmesi sözleşme gereği A işletmesine 1€ = 5,90 TL den 300.000 € satmıştır. Bu işlem sonunda A işletmesi kur oranları yükseleceğinden ötürü maruz kalacağı 234.000 TL'lik zararı C işletmesine transfer etmiştir. A işletmesi sonuç olarak makineyi almak için kendi hesaplarından 1.770.000 öderken, kur farkı zararından ötürü maruz kalacağı 234.000 TL'yi de Futures sözleşmesindeki kazancını transfer ederek ödemiştir.

v. Nazım hesapların kapatılması:

-----30.04.2019-----	
931 Futures Sözleşmesinden Borçlar	1.770.000
930 Futures Sözleşmesinden Alacaklar	1.770.000

A işletmesinin aldığı makinelerin piyasa değeri, 01.02.2019 tarihinde, 1.788.000 TL (5.96 x 300.000) iken bu makinelerin piyasa değeri 30.04.2019 tarihinde 2.004.000 TL'ye yükselmiştir. Yani A işletmesinin aldığı makinelerin piyasa değeri 216.000 TL (2.004.000 -1.788.000) artmıştır. A işletmesinin yaptığı futures sözleşmesinden elde ettiği kazanç da 234.000 TL'dir.

Yapılan bu futures işleminin etkinliğine baktığımızda, bu işlemin etkinliği %108'dir (216.000/234.000 = %108) ve bu oran TMS 39 da yer alan finansal riskten korunma muhasebesi etkinlik oranı olan %80-%125 aralığından da fazla olduğundan dolayı etkin bir finansal riskten korunma işlemi gerçekleşmiştir.

Yukarıdaki kayıtlarda da görüleceği üzere, Futures sözleşmesinden kaynaklanan ve özkaynaklarda raporlanan 562 Türev Finansal Araçlar Gerçeğe Uygun Değer Farkları hesabı 234.000 TL alacak bakiyesi vermiştir.

i. Yöntem; Türev finansal varlık gerçeğe uygun değer farkının, alınan makinelerinin Değerinden Düşülmesi:

-----30.04.2019-----

562 Türev Fns. Arç. Gerç. Uyg. Değ. Fark.	234.000
253 Tesis, Makine ve Cihazlar	234.0000

ii. Yöntem; Türev finansal varlık gerçek uygun değer farkının, alınan makinenin amortisman giderinden düşülmesi:

Kuluçka Makinelerinin Amortisman Tutarı = 2.004.000 TL x %20 = 400.800 TL

Değerleme Farkı = -234.000 TL

Dönemin Amortisman Gideri = 166.800 TL

-----30.04.2019-----

562 Türev Fns. Arç. Gerç. Uyg. Değ. Fark	234.000
730 Genel Üretim Giderleri	166.800
257 Birikmiş Amortismanlar	400.800

5.3 YURT DIŞINDAKİ İŞLETMEDE BULUNAN NET YATIRIM RİSKİNDEN KORUNMAYA YÖNELİK UYGULAMA ÖRNEĞİ

Türkiye’de faaliyet gösteren ve fonksiyonel para birimi TL olan A firması 01.01.2018 Tarihinde İngiltere’de faaliyet gösteren ve fonksiyonel para birimi Sterlin olan B işletmesini 500.000 Sterlin ödeyerek satın almıştır.

A işletmesi aynı gün İngiltere’deki bu yatırımını döviz kuru riskinden koruyabilmek için C işletmesi ile 1 £ = 5.30 TL kur oranı üzerinden bir futures sözleşmesi imzalamıştır. Tüm bu işlemler için A işletmesi 50.000 TL lik bir komisyon ödemiştir.

Sözleşme ile ilgili bilgiler aşağıdaki gibidir:

Sözleşme Tarihi:	01.01.2018
Sözleşme Bitiş (Vade) Tarihi:	30.01.2019
Sözleşme Tutarı:	500.000 £
Sözleşme Kuru:	1 £ = 5,30 TL

Sözleşme süresi boyunca kur oranları aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir:

01.01.2018: 1 £ = 5,11 TL

30.06.2018: 1 £ = 6.01 TL

30.01.2019: 1 £ = 6.93 TL

Bu örnek ile ilgili olarak gereken kayıtlar aşağıda belirtilmiştir:

- i. A işletmesiyle C işletmesinin Future sözleşmesi yapması ve sözleşmenin nazım hesaplara bilgi olarak kaydedilmesi:

-----01.01.2018-----

930 Futures Sözleşmesinden Alacaklar 2.650.000

931 Futures Sözleşmesinden Borçlar 2.650.000

500.000 £ x 5,30 TL = 2.650.000

Bu kayıta sözleşme tarihindeki kur oranı esas alınmamıştır. Sözleşmede yazılı Kur oranı esas alınmıştır. Çünkü Türev Finansal Varlıkların değeri hesaplanırken anlaşma tarihindeki kur oranı geçerli olmamakta, sözleşmede yazılı olan kur oranı geçerli olmaktadır (Yenilmez, 2015).

- ii. A işletmesinin ödediği komisyonun kaydedilmesi

-----01.01.2018-----	
227 Türev Finansal Varlıklar	50.000
102 Bankalar	50.000

Yayınlanan TDHP Taslağı'na göre işletmenin türev finansal araç sözleşmeleriyle ilgili 1 yıldan uzun ödemiş olduğu teminat, prim ve komisyonlar 227 Türev Finansal Varlıklar hesabında takip edilmektedir.

- iii. 01.01.2018 tarihinde A işletmesinin, B işletmesini satın alması

$$500.000 \text{ £} \times 5,11 = 3.250.000$$

-----01.01.2018-----	
Xxx Yatırımlar	2.555.000
102 Bankalar	2.555.000

Bu muhasebeleştirme kaydı yapılırken, yurtdışındaki yatırımın değeri, futures sözleşmesindeki yazılı olan kur oranına göre değil yatırımın satın alındığı tarihindeki geçerli olan kur oranıyla hesaplanmalıdır.

- iv. 30.06.2018 tarihinde Futures sözleşmesinin kur değişimi nedeniyle gerçeğe uygun değer değişiminin muhasebeleştirilmesi:

-----30.06.2018-----	
227 Türev Finansal Varlıklar	355.000
562 Türev Fns. Arç. Gerç. Uyg. Değ. Fark.	355.000
500.000 £ x (6.01 – 5,30 TL) = 355.000	

30.06.2018 Tarihindeki kur oranı (1£ = 6.01 TL) sözleşmede geçerli olan kur oranından (1£ = 5,30 TL) yüksek olduğu için A işletmesinin yurt dışında bulunan yatırımının piyasa değeri 355.000 TL yükselmiş bulunmaktadır. A işletmesi şuan da yatırımını kur oranı riskine karşı 355.000 TL riskten korumuş ve değerini 355.000 TL arttırmıştır. TMS 39 a göre bu kazanç yurt dışındaki yatırımın elden çıkartılmasına kadar özkaynaklarda takip edilecek ve yatırımın elden çıkartılmasından sonra gelir tablosunda yeniden sınıflandırılacaktır.

- v. 30.01.2019 tarihinde Futures sözleşmesinin kur değişimi nedeniyle gerçeğe uygun değer değişiminin muhasebeleştirilmesi:

-----30.01.2017 -----	
227 Türev Finansal Varlıklar	460.000
562 Türev Fns. Arç. Gerç. Uyg. Değ. Fark.	460.000
500.000 £ x (6,93 – 6,01 TL) = 460.000	

30.01.2019 tarihindeki kur oranı, (1£ = 6,93 TL) 30.06.2018 tarihindeki kur oranından (1£ = 6.01 TL) yüksek olduğu için A işletmesinin İngiltere’de yaptığı yatırımının piyasa değeri 460.000 TL daha yükselmiş bulunmaktadır. A işletmesi şuanda yatırımını kur oranı riskine karşı 460.000 TL daha riskten korumuş ve değerini 460.000 TL arttırmıştır. TMS 39 a göre bu kazanç yurt dışındaki yatırımın elden çıkartılmasına kadar özkaynaklarda takip edilecek ve yatırımın elden çıkartılmasından sonra gelir tablosunda yeniden sınıflandırılacaktır.

30.01.2019 Tarihinde A işletmesi ile C işletmesinin yapmış olduğu Futures sözleşmesinin sona ermesi:

Futures Sözleşme Bedeli :	2.650.000 TL
Kur Farkı :	500.000 £ x (6,93- 5.30) = 815.000 TL
Futures Sözleşmesinin Piyasa Fiyatı:	500.000 £ x 6,93 = 3.465.000 TL

A işletmesinin sözleşmede belirlenen kur oranı (5,30 TL) ile 2.650.000 TL ye almış olduğu yatırımın değerinde artış gerçekleşmiştir. Yatırımın piyasa fiyatı artık 3.465.000 TL olmuştur. A işletmesi C işletmesi ile Futures sözleşmesi yapmamış olsaydı 2.650.000 TL alabileceği makineleri, 815.000 TL kur farkına maruz kalarak 3.465.000 TL ye almak zorunda kalacaktı. Ancak A işletmesi Futures sözleşmesine taraf olduğu için 31.01.2019 tarihinde piyasa fiyatı 3.465.000 TL olan işletmeyi 2.650.000 TL ye satın almıştır. A işletmesi İngiltere’de yapmış olduğu yatırımını Yurt Dışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden 815.000 TL korumuş ve aynı zamanda 815.000 TL kar elde etmiştir.

A İşletmesi C işletmesinden 50.000 TL komisyon karşılığında futures sözleşmesi satın alarak, 50.000 TL maliyet ile 815.000 TL’lik korunma sağlamıştır. İşletme gelecekteki kur oranlarının yükseleceğini tahmin ettiği için riskten korunma amaçlı olarak futures sözleşmesi satın almıştır. C işletmesi ise gelecekteki kur oranların yükselmeyeceğini beklediği için komisyon karı elde etmek için futures sözleşmesi satmıştır. Vade sonunda kur oranları yükselmiştir C işletmesi sözleşme gereği A işletmesine 1£ = 5,30 TL den 500.000 £ satmıştır. Bu işlem sonunda A işletmesi kur oranları yükseleceğinden ötürü maruz kalacağı 815.000 TL’lik zararı C işletmesine transfer etmiştir.

A işletmesinin aldığı yurt dışında bulunan yatırımın piyasa değeri, 01.01.2018 tarihinde, 2.555.000 TL (5,11 x 500.000) iken bu yatırımın piyasa değeri 31.01.2019 tarihinde 3.465.000 TL’ye yükselmiştir. Yani A işletmesinin aldığı yatırımın piyasa değeri 910.000 TL (3.465.000-2.555.000) artmıştır.

Yapılan bu futures işleminin etkinliğine baktığımızda, bu işlemin etkinliği %111’dir (910.000 /815.000 = %111) ve bu oran TMS 39 da yer alan finansal riskten korunma muhasebesi etkinlik oranı olan %80-%125 aralığında olduğundan dolayı etkin bir finansal riskten korunma işlemi gerçekleşmiştir.

vi. Futures sözleşmesinin nazım hesaplarda kapatılması:

-----30.01.2019-----	
931 Futures Sözleşmesinden Borçlar	2.650.000
930 Futures Sözleşmesinden Alacaklar	2.650.000

Yabancı operasyonda net yatırım riskinden kaynaklanan ve etkin olduğu tespit edilen değerlendirme farkları, bilançoda yurt dışında yatırımın elden çıkarılmasına kadar izlenir ve yatırımın elden çıkarılması durumunda, Yatırımın maliyetinden düşülerek kesilmektedir.

TMS 39'a göre net yatırım riskinden korunma işlemlerinden kaynaklanan ve etkin olduğu tespit edilen kazanç veya kayıplar da özkaynak olarak kabul edilmiştir. Yurtdışındaki yatırımın elden çıkarılması sırasında, özkaynaklarda muhasebeleştirilen etkin kazançlar özkaynaklara sınıflandırılır ve gelir tablosuna yeniden sınıflandırılmaktadır.

vii. A işletmesi 28.02. 2019 Tarihinde, piyasa fiyatı 3.545.000 TL olan B işletmesini 4.045.000 TL ye elden çıkarmıştır.

B işletmesinin satış sonrasında ilişkin bilgiler aşağıdaki gibidir.

Yatırımın İşletme kayıtlarındaki değeri :	3.545.000
İşletmenin Satış Tutarı:	4.045.000
Satıştan Elde Edilen Kar:	500.000
Net Satış Karı:	500.000

Vadeli işlem sözleşmesi nedeniyle veya yatırımın değerlemesi nedeniyle olumsuz bir fark olmadığından, buradaki net satış karı doğrudan yatırımın elden çıkarılmasından kaynaklanmaktadır. Korunan maldan veya koruyucu araçtan kaynaklanan olumsuz bir fark olsaydı, yatırım satış karından düşülür ve net satış karı bir sonraki kısım olacaktır.

-----28.02.2019-----

102 Banka	4.045.000
xxx Yapılan Yatırımlar	3.545.000
xxx Yatırım Satış Karı	500.000

Futures sözleşmesi ile ilgili kazancın gelir tablosu hesaplarına aktarılması

----- 28.02.2019-----

562 Türev Fns. Arç. Gerç. Uyg. Değ. Fark.	500.000
648 Türev Finansal Araç Kârları	500.000

Bu bölümde birbirinden farklı reel sektör işletmelerinde finansal riskten korunma muhasebesi uygulamaları yapılmıştır. Bu uygulamalar sırasıyla; gerçeğe uygun değer riskinden korunmaya yönelik uygulama, nakit akış riskinden korunmaya yönelik uygulama ve yurt dışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunmaya yönelik uygulama örnekleridir. Bu örneklerde farklı sektörlerdeki işletmelerin finansal riskten korunmak için uyguladıkları muhasebe uygulamaları incelenmiştir.

6. SONUÇ

Hem yerel hem de uluslararası düzeyde faaliyet gösteren firmalar, küreselleşmiş dünya ekonomisi nedeniyle farklı risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Eğer maruz kalabilecekleri riskleri yönetirlerse, bu riski bir fırsata dönüştürerek kazançlarını artırmak ve bu riskten kaynaklanabilecek olası zararları önlemek mümkündür.

Finansal risklerin işletmelerin finansal yapısı üzerinde olumsuz etkileri vardır. Finansal piyasaların gelişmesiyle birlikte, bu riskleri önlemek için yeni finansal araçlar geliştirilmiştir. Türevler, bu riskleri azaltmak veya ortadan kaldırmak için işletmeler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Türev ürün olarak tanımladığı sözleşmeler; bir finansal aracın bir veya daha fazla finansal riskini değiştirmeye hakkını veren şirketler arasındaki sözleşmeden doğan sözleşmeler, şartlı veya koşulsuz olarak değişiklik yapma hakkına sahiptir.

Değişen finansal ve ekonomik yapılara göre türev ürünler gittikçe daha karmaşık duruma gelmekte ve bu ürünler riskten korunma amacıyla giderek daha fazla kullanılmaktadır. Buna paralel olarak bu ürünlerin finansal tablolara doğru bir şekilde yansıtılması büyük önem taşımaktadır. Dünya genelindeki muhasebe düzenleyicileri, bu konuda gerekli düzenlemeleri yaparak risklere karşı korunma amacıyla kullanılan türev ürünler için özel düzenlemeler yapmışlardır. Türkiye ayrıca paralel düzenlemeler yapmayı hedeflemiş ve risklerden korunmak için kullanılan türev ürünlerin finansal tablolarına doğru şekilde yansıtılmıştır.

Türkiye'de finansal piyasalar, Avrupa ve Amerika'dan daha basit bir sisteme sahiptir. Dolayısıyla, türev ürün şirketinin Türkiye'de kullanımı diğer gelişmiş pazarlara göre daha düşüktür. Ancak, türev ürünlerin kullanımıyla birlikte Türkiye'deki gelişmeler artmakta ve değişmektedir. Şirketler spekülatif ve hedge etme amaçlı türev ürünleri daha sık kullanmaya başladığı görülmektedir. Bu nedenle bu gelişmelere paralel olarak, türev ürünlerin muhasebesi için gerekli adımlar atılması gerekmekte ve şirketlerinde bu şekilde ilerleme kaydetmesi gerekmektedir.

Finansal riskten korunma muhasebesi ülkemizde Türkiye Muhasebe Standardı 39 kapsamında yapılmaktadır. Bu standart finansal varlıklar, finansal borçlar ve türev ürünler gibi araçların nasıl muhasebeleştirileceğini ele almaktadır.

Riskten korunma muhasebesine duyulan ihtiyacın bir nedeni, türev araçların gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülmeleri durumunda finansal riske karşı korudukları kalemlerin maliyet bedeli ile ölçülüp ölçülememesidir. Riskten korunma muhasebesi gerçekleştirilmemesi, işletmenin birbirini dengeleyen pozisyonlarda kar / zararda dalgalanmalar yaşamasına neden olabilmektedir. Gerçeğe uygun değerdeki değişimin kar veya zararda muhasebeleştirilmediği türev olmayan finansal varlıklar için veya türev olmayan finansal kalemler için, riskten korunma amaçlı kalem veya finansal riskten korunma amaçlı kalem için muhasebe yapılması gerekmemektedir.

Bütün bu riskten korunma araçlarının temel amacı, piyasadaki riski en aza indirerek işletmeleri bu risklere karşı korumaktır. Bu finansal riskten korunma işlemlerinin tümü belirli koşullar altında dikkate alınmalıdır.

Riskten korunma muhasebesinin temel amacı, üçüncü şahıslar tarafından finansal risklerden korunan işletmelerin kayıtlarının anlaşılabilirliğini artırmak ve yorumcuların ve analistlerin operasyonla ilgili çalışmalarını kolaylaştırmaktır. Finansal risklere karşı korunma amaçlı bir işletme, türev ürünlerdeki kazanç ve kayıpların muhasebeleştirilmesi veya türev ürünlerden kaynaklanan kazanç ve kayıplar için riskten korunma muhasebesi uygulayabilmektedir.

Riskten korunma muhasebesinin uygulanacağı kuruluşun takdirine bırakılmıştır. Bununla birlikte, finansal riskten korunma muhasebesinin uygulanmadığı durumlarda, dönemsel kar dalgalanma gösterebilir ve riskten korunma aracı ile riskten korunma etkinliği ve faydası azalır ve riskten korunma kaleminden elde edilen kazanç ve kayıplar aynı dönemde gelir tablosuna yansıtılamamaktadır. Riskten korunma muhasebesiyle farklı dönemlerde rapor edilen kazanç dalgalanmaları ve zararlardan kaçınılmaktadır.

Riskten korunma muhasebesi uygulaması işletmenin tercihinin bırakıldığından, işletme riskten korunma muhasebesi uyguladığında, işletme finansal riskten korunma muhasebesinin bilgi sağladıktan sonra finansal tablolara etkisini anlamak amacıyla,

IFRS 7'de riskten korunma amaç ve stratejileri hakkında bir dizi açıklama yapmalıdır. IFRS 7 dipnotlarında, finansal araçların finansal tabloları, bilançolarına, finansal araçların nasıl sınıflandırıldığına, finansal araçların nasıl değerlendirildiğine, sınıflandırma ve değerlendirme muhasebe politikalarına, finansal araçların değerlendirilip değerlendirilmediğine göre değerlendirilmektedir. Gelir tablosunda veya özkaynakta, finansal araçlar gerçeğe uygun değerleri üzerinden ve riskten korunma muhasebesinin uygulanıp uygulanmadığına göre değerlendirilmektedir.

Riskten korunma işleminin etkili olmadığı kabul edilirse, IAS 39 uyarınca riskten korunma muhasebesi başvurusunun riskten korunma muhasebesinin sona erme tarihinden sonraki süreler için feshedilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte bu faaliyet gerekliliği dışında, kalem vade tarihinde elden çıkarıldığında ve riskten korunan kalem riskten korunurken, riskten korunma sona ermektedir. Bunlara ek olarak; riskten korunma aracının süresinin dolması veya ortadan kaldırılması riskten korunmanın sona ermesine yol açmaktadır.

KAYNAKLAR

Kitaplar

- Aksoy, A., Tanrıöven, C. (2007). *Sermaye Piyasası Yatırım Araçları ve Analizi* (Üçüncü Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Altuğ, O., Ünkaya, G. ve Ersoy, A. (1995). *Banka İşlemleri ve Muhasebesi*, (2.Basım). İstanbul: Evrim Yayınları.
- Ataman, Ümit, (2005), *Genel Muhasebe*, Cilt: 1, 6.Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Ateş, Gökçe, (2011), *Finansal Riskten Korunma Muhasebesi*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Aydın, N., Başar, M. ve Coşkun, M. (2010). *Finansal Yönetim*. (1.Basım). Detay Yayınları.
- Aydın, N., Kayacan M., Sayılır, Ö., Taylan A.S., Afşar, A. (2012). *Borsaların Yapısı ve İşleyişi*. (1.Basım). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bal, Ç. Emine ve Öztürk Veli, (2013), “Türkiye Muhasebe Standardı TMS - 39 “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm” Kapsamında Türev Ürünlerin Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı Kullanımı: Forward Örneği”, *İşletme Araştırmaları Dergisi (İsarder)*, Yılı:2013, Sayı:2, Cilt:5, s.123-140.
- Bolak, M. (2004), *Risk ve Yönetimi*, Birsen Yayınevi, İstanbul, Türkiye.
- Chambers, N. (2012). *Türev Piyasalar*. (4.Basım). İstanbul: Beta Yayınları.
- Demir Abaan, E. (2002). *Merkez Bankaları ve Türev Piyasa Riskleri*. (1.Basım). Ankara: TCMB Yayınları.
- Doğukanlı, H. (2001). *Uluslararası Finans*. (1. Basım). Adana: Nobel Yayınları.
- Ercan, M. ve Ban. Ü. (2009). *Değere Dayalı İşletme Finansı Finansal Yönetim* (Beşinci Baskı). Ankara, Gazi Kitabevi.

- Erdamar, Cengiz, Feryal Orhun Basık, (2006). *Finansal Muhasebe ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi*, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, 2.Basım, İstanbul.
- Ertürk, Emin, (1994), *Döviz Ekonomisi*, Der Yayınları, İstanbul.
- Eyüboğlu Aksel, H.A. (1997). *Risk Yönetim Aracı Olarak Futures Piyasaları*. (1.Basım). Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları.
- İbiş, C., Selvi Yakup, Yılmaz Fatih, Sipahi Barış, Demir Volkan ve Sarioğlu Kerem, (2009), *Seçilmiş Türkiye Finansal Raporlama Standartları: Açıklamalar ve Uygulamalar*, İSMMMO Yayınları, (2. Baskı), Yayın No: 99, İstanbul.
- Kolb R.W., Rodriguez, R.J. ve Carlin, A.E. (1996). *Finansal Yönetim*. A.İ. Karacan (Çev). (2.Basım). Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları.
- Köksal, Bilge A., (1995), *İstatistik Analiz Metotları*, 4. Baskı, İstanbul.
- Kurun, E. (2005). *Faiz Riski Yönetimi ve Türkiye Uygulaması*. (1.Basım). Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları.
- Önce, S., (1995). *Türev Ürünlerinin Muhasebe Sorunları ve Bankalar için Muhasebeleştirme Şekilleri*, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No:192, Eskişehir.
- Parasız, İ. (2012). *Finansal Kurumlar ve Piyasalar*. (2. Basım). Ezgi Yayınları.
- Parlakkaya, R. (2005), *Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları*, Geliştirilmiş, 2.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Türkiye.
- Sarıkamış, C. (2000), *Sermaye Pazarları*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, Genişletilmiş 4. Basım, İstanbul, Türkiye
- Selvi, Y. (2000). *Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi* (İkinci Baskı). ARC Yayınları.
- Sevil, G., Başar, M. ve Coşkun, M. (2013). *Finansal Yönetim-II*. (1.Basım). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları

Yetim, S. (1998). *Swap İşlemleri ve Tek Düzen Hesap Planına Göre Bankalarda Muhasebeleştirilmesi*. Ankara: Özdeniz Yayınları.

Yılmaz, M., K. (2002), *Döviz Vadeli İşlem Sözleşmeleri*, Der Yayınları, İstanbul, Türkiye

Sürekli Yayınlar

- Aşıkoğlu, R. ve Kayahan, C. (2008). “Global Finansal Sistemin Etkileşimiyle Türkiye'nin Türev Piyasa Görünümü”. *İ.İ.B.F. Dergisi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi, 10 (2), 159-175.
- Candemir, G. (2011). “Türk Bankacılık Sektöründe Faiz Oranı Riski Algısı ve Yönetimi”. *Maliye Finans Yazıları Dergisi*, 25 (93). 90-91.
- Çalışkan, T. (2007). “Opsiyon Sözleşmeleriyle Hammaddede Maliyetlerinin Azaltılma İmkanları: Bandırmada Kanatlı Sektöründe Faaliyet Gösteren Halka Açık Bir Şirkette Uygulama Denemesi”. *Bandırma İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, (7). Balıkesir Üniversitesi. Balıkesir, 80-81.
- İşgüden, B. (2008). “Risklerden Korunma Aracı Olarak Futures (Vadeli İşlem) Sözleşmeleri: Bir Araştırma”. *Mevzuat Dergisi*. 11 (122). İstanbul, 2-3.
- Karaca, N. ve Durmuşkaya, S. (2006). “Opsiyon Sözleşmelerine İlişkin İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi”. *Mali Çözüm Dergisi*, ISMMMO. (75). İstanbul, 76-78
- Konuralp, G. (1997), “Risk Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar”, *Muhasebe-Finans Arttırma ve Uygulama Dergisi*, ss. 11-21
- Korkmaz, T., Gürkan, S. ve Akman, E. (2009). “Çelik Sektöründe Vadeli İşlem Sözleşmesi (Futures): Londra Metal Borsası Örneği”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, MUFAD - Muhasebe ve Finansman Öğretim Üyeleri Bilim ve Araştırma Derneği. (42). Bursa, 79.
- Mutluay, A.H. ve Turaboğlu, T.T. (2013). “Döviz Kuru Değişimlerinin Firma Performansına Etkileri: Türkiye Örneği”. *Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, BDDK. 7 (1). İstanbul.
- Sayılgan, G. (1995), “Finansal Risk Yönetimi”, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 50, S.1-2, ss. 323-334.

- Sezgin, D. (2009). “Döviz Riskinden Korunma Yöntemleri ve Kullanılma Nedenleri: İMKB Örneği”. *MUFAD Dergisi*. Yıl 2009, Sayı 41.
- Teker Leblebici, D., Akçay, M.B. ve Akçay, G. (2008). “Reel Sektör Kur Riski Yönetiminde Forward ve Opsiyonların Performans Değerlemesi: Ampirik Bir Uygulama”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 7 (23).
- Tenker, N., (2004). “SPK 19, IAS 39, FASB 133 Işığında Vadeli işlemler ve Opsiyon Sözleşmelerinin “Hedge” Amacı ile Kullanılması Durumunda Muhasebeleştirilme Esasları”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Cilt:6, Sayı:3, s.77-115.
- Turgay, H., (2001), “Türev Ürünlerin Mali Tablolara Yansıtılması”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, s.9-28.
- Tüzün, Y. (2000). “Risk Nedir?”. *İç Denetim Dergisi*, Sayı:4.
- Yücel, Göksel, (1993), “Vadeli Döviz İşlemlerinde Finansal Raporlama Sorunları”, *İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 1, s.189-100.

Diğer Yayınlar

- Altun, M. (2008). *1980 Sonrası Türk Dış Borçlan ve Dış Borçlanmada Risk Yönetimi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Ekonomisi Ana Bilim Dalı: Ankara.
- Başbılici, O. (2006). *Uluslararası Muhasebe Standartlarına Göre Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Çabuk, Leyla (2014), *Gelişmekte Olan Ülkelerin Finansal Risk Yönetiminde Türev Ürünlerin Kullanımı: Türkiye Örneği*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Çaşkurlu, E. (2007), *İç ve Dış Borçlanmada Risk Analizine Dayalı Borç Yönetimi ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi (1980 ve Sonrası)*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı: Ankara.
- Demirtaş, B. K. (2006), *Dağıtım Kanallarında Etkin Risk Yönetimi ve Otomotiv Sektöründe Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı: İstanbul.
- Doğanoğlu, Ali U. (2014), *Finansal Riskten Korunma Muhasebesi Ve Türkiye Uygulamalarının Tespiti*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Erbağcı, B. (2005), *Dış Ticaret Yapan İşletmelerde Kur Riski Yönetimi ve Gaziantep Sanayi İşletmelerinde Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı: Gaziantep.
- Erdoğan, B. (2006) *Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizler ve Finansal Kriz Modelleri*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı: Kahramanmaraş.

- Güngör, Ş. (2008) *Türev Piyasalarda Risk Yönetimi*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı: Kocaeli.
- Kahyaoğlu, H., 2007. *Türkiye’de Finansal Risklerin Reel Piyasalara Etkisi: Aktarım Mekanizmalarının Analizi (1989-2003)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir.
- Kartal, C. (2013). *Sigortacılıkta Sermaye Yeterliliği’nin Türk Sigorta Şirketlerinin AB’ye Uyumu Açısından İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul
- Koçak, K. (2012). *Finansal Risk Analizinde Karma Dağılım Modeli Yaklaşımı*, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Nurcan, B., (2005), *Türev Piyasası İşlemlerinin Vergilendirilmesi ve Örnek Ülke Uygulamaları*, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü, Ankara, Türkiye
- Özalp, P., (2003). *Türev Araç Piyasalarının Finansal Sistemin İşleyişi İçindeki Rolü: Türkiye’de Bu Piyasalara İşlerlik Kazandırma Çalışmaları*. TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi. Ankara.
- Öztürk, C., (2011), *Finansal Tabloların Dipnotlarında Sunulan Muhasebe Politikalarının Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Açısından İncelenmesi*, Doktora Tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Sabuncu, B. (2015). *Riskten Korunma Amaçlı Türev Araçların TMS/TFRS Kapsamında Muhasebeleştirilmesi Ve Uygulanması*. Yüksek Lisans Tezi. Denizli. Pamukkale Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Taştan, Nevin (2014), *Finansal Riskten Korunma Türev Araçlar ve Bir Uygulama*, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Türel, Aslı (2008), *Riskten Korunma Muhasebesi ve Finansal Tablolarda Raporlanması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

- Üçkardeş, İ., (2012). *Risk Analizi ve Havacılık Sektöründe Kaza Risklerinin Değerlendirilmesi*. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Yanartaş, M., (2010). *Firmaların Finansal Riskliliğinin Belirlenmesine Yönelik Bir Model Önerisi*. Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Yenilmez, B. (2015), *Finansal Risklerden Korunma Muhasebesi Ve Finansal Tablolarda Raporlanması*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Cansızlar, Doğan, (2003). *Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş. 'nin Tanıtım Toplantısı*, TOBB, Ankara.
- Erçel, G. (1997), *Türkiye'nin Dış Kredibilitesini Yükseltmek İçin Gerekli Yaklaşımlar*, TCMB, İstanbul Sanayi Odası.
- TMSK, (2014). No:2 Tekdüzen Hesap Planı Uygulama Genel Tebliği

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Gizem Uzak

Sürekli Adresi : İstanbul

Doğum Yeri ve Yılı : İstanbul/1991

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim :

İlk Öğretim : Hürriyet İ.Ö.O / 2006

Orta Öğretim : Rıfat Canayakın Lisesi / 2010

Lisans : İstanbul Arel Üniversitesi / 2016

Yüksek Lisans : Bahçeşehir Üniversitesi / 2019

Enstitü Adı : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Program Adı : MBA

Çalışma Hayatı :

2018 - Elit Çikolata

2016 – 2018 ISS Tesis Yönetimi

2013 – 2016 Borajet Havacılık